

Με Ξενοφ. Λιδερβίδη
Ρωμαιοφιλίας

Ο

ΑΡΟ

ΨΥΧΑΡΗΣ ΩΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΙΝΗ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ

ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1907

1031

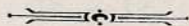
ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ο

ΨΥΧΑΡΗΣ ΩΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΙΝΗ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ

ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1907

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ο

ΨΥΧΑΡΗΣ ΩΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

« Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΙΡΗ »

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Α.

Τὸ ὄνομα τοῦ κ. Ι. Ψυχάρη συχνὰ διαλαλεῖται ἀπὸ τινων ἐτῶν εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Αἱ λέξεις **Ψυχάρης** καὶ **Ψυχαρισμός**, φερόμεναι ἐδῶ κ' ἐκεῖ ὑπὸ τῶν ἀκουστικῶν κυμάτων, ἐξαπλοῦνται ὁσημέραι εἰς εἰρύτερον κύκλον, συχνότερα προσβάλλουσαι τὰ ὄτα καὶ τὰ νεῦρα τὰ ἑλληνικά.

Καὶ διὰ μὲν τὰ νεῦρα φαίνεται ν' ἀδιαφορῇ ὁ κ. Ψυχάρης εἰς τὴν κυκλοφορίαν ὅμως τοῦ ὀνόματός του ἐνδιαφέρεται καὶ ἐνθουσιᾷ, πιστεύων ὅτι κατέκτησε τὴν δόξαν ζωντανὸς ἀκόμη καὶ ἀναπνέων τὸν ἀέρα τῶν Παρισίων. Θὰ λέγη ἴσως καθ' ἑαυτὸν ὅτι εἶνε εὐτυχέστερος πολλῶν ἐνδόξων περὶ τὰ γράμματα ἀνδρῶν, οἵτινες τὴν ὀριστικὴν μάχην πρὸς κατάκτησιν τῆς δόξης δίδουν πάντοτε μετὰ θάνατον ἐκ τοῦ μυχοῦ τοῦ τάφου των, σιωπῶντες αὐτοὶ καὶ ἀφίνοντες τὰ ἔργα των νὰ ὁμιλοῦν καὶ νὰ πολεμοῦν.

Ὅτι ἀδιαφορεῖ τελείως περὶ τῆς δυσαρέστου ἐντυπώσεως,

ἦν προξενεῖ ὁ Ψυχαρισμὸς εἰς τὴν μεγάλην πλειονότητα τῶν ἀκουόντων, εἶνε βεβαιότατον. Διότι ὁ Ψυχάρης δὲν ἔχει τὴν συνήθη καὶ γνωστὴν φιλοδοξίαν τῶν γραμματανηθρώπων, οἵτινες πρῶτον ἐνταφιάζονται καὶ κατόπιν δοξάζονται. Ἐχει βλέψεις πολὺ ἀνωτέρας.

Ἐξήλευσε τὴν δόξαν νὰ γίνῃ αἰρεσιάρχης καὶ ἐγένετο. Περιστοιχίζεται ἤδη ἀπὸ ἐπιτελεῖον καλῶς ὀργανωμένον, διαθέτον πολλὰ χρήματα καὶ πολὺν φανατισμὸν, καὶ ἔχει ὑπὸ τὰς διαταγὰς του σωματάρχας διαπρέφαντας εἰς τὰ πεδία τῶν Ἰνδιῶν, ὅπου ἐβαπτίσθησαν εἰς τὰ νερὰ τῶν ἱερῶν ποταμῶν Γάγγου καὶ Ἰνδοῦ καὶ ἀντὶ νὰ σβύσουν ἐκεῖ πᾶσαν δίψαν των γλωσσικὴν, ἄστραψαν κ' ἐβρόντισαν ἀπὸ τὰ ἐμπορικὰ γραφεῖα τοῦ οἴκου Ράλλη τὸ γλωσσικὸν ζήτημα.

Ἀκούει τὰ βελάσματα τῶν διεσπαρμένων ἐδῶ κ' ἐκεῖ προβάτων του μὲ φιλοστοργίαν ποιμένος καὶ πατρός καὶ συγκινεῖται μέχρι κατανύξεως ἀπὸ τὰ διηγήματα τῆς στάνης, τὰ κατακλύσαντα πρὸ ὀλίγων ἔτων ἕξ αἰτίας του τὴν Ἑλλάδα. Ὅπως ὁ ἀετὸς ὁ καθήμενος παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Διὸς χαλαρόνει τὰς πτέρυγας καὶ μισοκλείει τοὺς ὀφθαλμοὺς ἕξ ἠδυπαθείας εἰς τοὺς ἀναξίφορμιγγας ὕμνους τοῦ Ἀπόλλωνος, οὕτω καὶ ὁ Ψυχάρης ἀνάτριχιάζει ἕξ ἠδονῆς ἀπὸ τὰ ἀσύλληπτα εἰς νόημα καὶ ἁρμονίαν ποιήματα ἢ πεζογραφήματα τῶν μαλλιαρῶν, ἀρκεῖ τὸ λεξιλόγιον νὰ φέρῃ ἐμφανῆ τὰ σήματα τοῦ ἐν Παρισίοις ἰδικοῦ του ἐργαστηρίου.

Γράφει καὶ ὁ ἴδιος ῥομάντσα πολυσέλιδα, πρακτικῶς ἐφαρμοζων τὴν γλωσσικὴν του δογματικὴν καὶ μὲ τρόπους πλέον καὶ μὲ ὕφος προφητάνακτος κηρύττει ὅτι ἦλθεν ὡς Μεσίας ἐντεταλμένος ἀνωθεν νὰ μᾶς δεῖξῃ πῶς πρέπει νὰ γράφωμεν, καὶ δι' αὐτὸ μᾶς δείχνει τὴν γλώσσάν του... τὴν ἀκάθαρτη. Ἐννοεῖ διὰ φραγγελίου νὰ μᾶς διώξῃ τὴν καθαρεύουσαν ἀπὸ τὸν περίβολον τῶν ναῶν, ἀπὸ τὸ Βῆμα τῆς Βουλῆς καὶ τῶν

δικαστηρίων, ἀπὸ τὰ θρανία τῶν σχολείων, ἀπὸ τὰς στήλας τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ τῶν ἑφημερίδων καὶ ἀπὸ πᾶσαν ἑλληνικὴν αἴθουσαν καὶ ἐν γένει νὰ μᾶς **καθαρίσῃ** ἀπὸ τὴν **καθαρεύουσαν**.

Ὀλίγον ἀκόμη καὶ ὁ Ψυχάρης θ' ἀμιλλᾶται εἰς δόξαν καὶ κλέος πρὸς τὸν στρατηγὸν Βούθ, τὸν περίφημον αἰρεσιάρχη καὶ ἰδρυτὴν τοῦ Στρατοῦ τῆς Σωτηρίας, ὅστις, σύρων κατόπιν τοῦ ἑκατοντάδας καὶ χιλιάδας ὀπαδῶν, διήρχετο ἄλλοτε μεγαλοπρεπῶς τὰς ὁδοὺς τοῦ Λονδίνου μὲ τὸ ἄρρενωπὸν βῆμα Ἀγγλίδων τυμπανιστριῶν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ πρὸς ἐξέγερσιν τῆς περιεργείας τοῦ ὄχλου· διότι, μόνον ὅταν γαργαλισθῇ ἡ περιέργεια, ἀνοίγεται συνήθως ἡ θύρα τοῦ προσηλυτισμοῦ διὰ τοὺς χάσκοντας. Ἡ ὁμοιότης εἶνε μεγάλη· διότι ὁ Ψυχάρης ὡς ὁ στρατηγὸς Βούθ ὁμιλεῖ καὶ γράφει διὰ τὴν **σωτήρια ἰδέα**, ἀγωνίζεται διὰ τὴν ἐξάπλωσίν της καὶ ὅταν προσηλυτίσῃ κανένα θηλυκὸν στρατιώτην, ὡς τὴν **Παπαμόσκου** μὲ τὴν μαλλιαρὴν Ἀνθρωπολογίαν της, τότε ἐνθουσιάζεται καὶ ἀναφωνεῖ: «Ξαπλώνεται ἡ λατρεία τῆς Ἰδέας καὶ πάει». Αἱ τυμπανίστριαι μόνον τοῦ λείπουν ἀκόμη. Καὶ βέβαια, μία Παπαμόσκου ἕα οὐ ποιεῖ μὲ ὅλα της τὰ φυσιολογικὰ τύμπανα.

Πρωτίστος ὄρος ὑπάρξεως ἀληθοῦς αἰρεσιάρχου εἶνε ὁ ἐνθουσιασμός· καὶ αὐτὸν πρέπει νὰ ἐκδηλώσῃ ὁ αἰρεσιάρχης τόσον διὰ τὴν **ιδέαν**, ὅσον καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὡς ὄργανον τῆς **ιδέας**. Δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν εἰς τὸν κ. Ψυχάρην ὅτι ἀκριβῶς καὶ δικαίως διένειμε τὸν φλογερὸν ἐνθουσιασμόν του μεταξὺ τῆς **ιδέας** καὶ τοῦ **αὐτόμου του**. Δι' ἀμφοτέρωτα ἐνθουσιᾷ καὶ ἐξ ἴσου θαυμάζει ἀμφοτέρωτα. Εἶνε ἀκαταπόνητος εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ἀνεξάντλητος εἰς παντὸς εἶδους ἐπινοίας πρὸς κραταίωσιν τοῦ φρονήματος τῶν ὀπαδῶν του, σκορπῶν ἀφειδῶς ἐπαίνους, παραινήσεις καὶ ὀδη-

γίας, ἐνθαρρύνων τοὺς μὲν, ἐπιπλήττων τοὺς δέ, ἀπαντῶν εἰς τοὺς πολυπληθεῖς ἀντιπάλους καὶ εἰς τὰς ὕβρεις των, καὶ γράφων ἐπιστολὰς μακροτέρας τῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου μὲ τὸ αὐτὸ ἀποστολικὸν ὕφος, ἀλλὰ μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι γράφονται ἐκ Γαλατίας καὶ ὄχι πρὸς Γαλάτας καὶ ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς Ρωμηοὺς καὶ ὄχι πρὸς Ρωμαίους.

Ἡ περιβόητος αὕτη ἰδέα συνίσταται εἰς τὴν πίστιν, τῆς ὁποίας τὸ σύμβολον εἶνε ἀπλούστατον καὶ ἐκφέρεται εἰς δύο μόνον ἄρθρα ζηλευτὰ διὰ τὴν συντομίαν των : 1^{ον} ἐξάπλωσις τῆς ψυχαρικῆς δημοτικῆς 2^{ον} ἀνατροπὴ τῶν εἰδώλων τῆς καθαρουσύσης. Ὡς ἐνθεὸς λοιπὸν ἀπόστολος ὁ αἰρεσιάρχης Ψυχάρης εἶνε *γλωσσοπλάστης* ἀφ' ἑνός, *εἰκονοκλάστης* ἀφ' ἑτέρου.

Οὐδεμίαν πρόθεσιν οὔτε διάθεσιν ἔχω νὰ συζητήσω περὶ τοῦ *ψυχαρικοῦ* δόγματος. Αἱ δογματικαὶ συζητήσεις ἔχουν τοῦτο τὸ ἰδιάζον, ὅτι διαφωνίζονται καὶ ἐν ᾧ ἐνισχύουν τὸ πείσμα, τὸν φανατισμὸν καὶ τὴν ρητορικὴν τῶν δογματιστῶν μέχρι τελευταίας ἀγαπνοῆς των, ἀνακαινίζουσι τὸν χυμὸν, δίδουσι καιρὸν εἰς τὰ δόγματα ν' ἀνδρωθοῦν καὶ νὰ γεννήσουσι παραφυσάδας καὶ ὑποδιαίρέσεις αἰρέσεων καὶ ἀναρριπίζονται χάρις εἰς τὴν ποικιλίαν τοῦ θεάματος καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς σκηνογραφίας. Αἱ διὰ τῶν αἰώνων ἐκτραφεῖσαι πολυτόκοι φιλοσοφικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ αἵρέσεις μᾶς διδάσκουσι ὅτι αἱ δογματικαὶ συζητήσεις, αἱ τοὺς ἀντιδοξοῦντας οὐδέποτε πείθουσαι, οὐδ' ἂν πείθωσιν, ἔχουσι μὲν ἀρχὴν ὄχι ὅμως καὶ τέλος, καὶ ὅτι τὸ τέλος εὐρίσκεται ἀσφαλέστερον εἰς τὴν ἀδιαφορίαν καὶ εἰς τὴν ἀνίαν τῶν ἀκροατῶν, παρὰ εἰς τὰς ἐπεμβάσεις Ἀκαδημιῶν ἢ Συνόδων.

Οἱ δογματικῶς συζητοῦντες ἀνάπτουσι πυρὰν καὶ τὴν διατηροῦν ἀσβεστον, ρίπτοντες ἐκατέρωθεν ξύλα καὶ κούτσουρα, τὰ ὁποῖα φέρει ὁ μὲν ὑπὲρ τῆς καθαρουσύσης, ἀγωνιζόμενος

ἐκ τοῦ ἰδικοῦ του δάσους, ὁ δὲ ὑπὲρ τοῦ ψυχαρισμοῦ πολεμῶν ἀπὸ τὰ **ρουμάνια του** διότι οὕτω ψυχαριστὶ μετεμορφώθη, ἔξερρουμανίσθη καὶ προετιμήθη ἡ τουρκικὴ λέξις **δρμάν**, ἀντὶ τῆς μητρικῆς **δάσους**. Αἱ φλόγες, ὅταν μάλιστα εἰς τὴν καύσιμον ὕλην τῶν ἐπιχειρημάτων ρίπτωνται ἀναμιξ ὕβρεις καὶ ἀναθέματα καὶ μεγάλαι φράσεις πατριωτικαὶ ἀνυψοῦνται τόσον, ὥστε σχηματίζουν ἓνα μεσότοιχον φωτεινὸν ὑπερύψηλον, ἐμποδίζοντα ἀμοιβαίως τὴν θεάν τῶν ἀντιπάλων. Καὶ οὕτως ἑκατέρα μερὶς νομίζει ὅτι αὕτη μόνη φωτίζει, ἢ δὲ ἄλλη ἐργάζεται ἐν τῷ σκότει.

Νομίζω ὅτι ἡ Ἱστορία οὐδένα γνωρίζει ἄχρι σήμερον αἰρεσιάρχην ἐπιβαλόντα τὸ γλωσσικὸν δόγμα εἰς οἰονδήποτε λαόν. Τὰ περὶ Δάντη καὶ Λουθήρου ὡς δημιουργῶν τῆς ἰταλικῆς καὶ γερμανικῆς γλώσσης λεγόμενα παρὰ τινων εἶνε μυθεύματα. Οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς ἐπιδρῶσι διὰ τῆς καλαισθησίας ἐν τῇ ἐκλογῇ τύπων καὶ λέξεων, διὰ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἁρμονίας, διὰ τῆς ποικιλιώσεως καὶ τεχνικωτέρας κατασκευῆς τῆς περιόδου καὶ διὰ τοῦ ὕψους των εἰς τὴν βαθμιαίαν μόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς γραπτῆς γλώσσης, ἀλλὰ δὲν **δημιουργοῦν** ἔθνικὴν γραπτὴν γλῶσσαν τὴν **προάγου** μόνον, βοηθοῦντες τὴν ἐξέλιξιν της. Ἐπομένως ὁ κ. Ψυχάρης, ἀξιῶν πρῶτος νὰ μᾶς δώσῃ τὸν τύπον τοῦ **γλωσσικοῦ αἰρεσιάρχου** μὲ τὴν **σωτήρια ἰδέα**, εἰμπορεῖ νὰ περάσῃ ὡς τοιοῦτος εἰς μερικοὺς ὄπαδούς του, ἀλλ' ἡ Ἱστορία δὲν θὰ λάβῃ τὴν τιμὴν νὰ τὸν γνωρίσῃ ποτέ. Διότι δὲν ἀναγνωρίζει ἡ Ἱστορία ὑπάρχοντα **τύπον αἰρεσιάρχου γλωσσοπλάστου**, οὔτε ἔχει παρόμοιον ἐκμαγεῖον διὰ νὰ τὸν χῶσῃ μέσα καὶ τὸν ἀπαθανάτιση.

Πρακτικώτερον θὰ ἐπέδρα εἰς τὴν δοτέαν διεύθυνσιν καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς ἡμετέρας γλώσσης ὁ κ. Ψυχάρης ὡς συγγραφεὺς λογογραφῶν καὶ δημιουργῶν ἔργα λογοτεχνικά, ἄξια

νὰ καταλάβωσι θέσιν ἐπιφανῆ ἐν τῇ νεοελληνικῇ φιλολογίᾳ. Τοῦτο ἀκριβῶς ἐσκέφθη καὶ ἀπεφάσισε νὰ μὴ περιορισθῆ εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς του μόνον περὶ τυπικοῦ καὶ φωνολογικοῦ μελέτας, οὔτε εἰς τὴν ἀλαζονικὴν στάσιν αἰρεσιάρχου προσηλυτίζοντος ὀπαδοῦς καὶ γράφοντος καθημερινῶς ἐπιστολάς, διατριβάς, ἄρθρα, χάριν τῆς δογματικῆς πολεμικῆς καὶ πρὸς ἐξάπλωσιν τοῦ Ψυχαρισμοῦ, ἀλλὰ ν' ἀποδειχθῆ **πρῶτος, πάντα πρῶτος**, ὡς ὁ ἦρωας του Γιαννίρης, καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Διὸ συνέγραψε μερικὰ βιβλία, τὸ **Ταξίδι**, τὸ **Ὀνειρο τοῦ Γιαννίρη**, τὴν **Ζούλια**, **Ζωὴ καὶ ἀγάπη στῆ Μοναξιά**, **Ρωμέικο Θέατρο** καὶ ἄλλα ὀλιγώτερον ὀγκώδη. Εἰμπορεῖ λοιπὸν τῶρα ὁ καθέ'ς ὀπλιζόμενος μὲ μεγάλην δόσιν ὑπομονῆς νὰ πλησιάσῃ μὲ τὸ ἀγῆκον σέβας τὰ ἱερὰ ταῦτα βιβλία τῶν μαλλιαρῶν καὶ νὰ ψηλαφήσῃ τὴν δόξαν τοῦ κ. Ψυχάρη ὡς συγγραφέως, χωρὶς νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν ἱερὰν συγκίνησιν, ἣτις κυριεῦει τοὺς ἐν μαλλιαρισμῶ ἀδελφούς, τοὺς ἤδη κατηχηθέντας νὰ θαυμάζουσι κατὰ συνθήκη καὶ αὐτὸν καὶ ἀλλήλους.

Ὁ κ. Ψυχάρης, ὅπως ὁ ἦρωας του Γιαννίρης, μὲ τὸν ὁποῖον τόσον εὐκόλα συγγέεται καὶ ταυτίζεται, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἔχει τὴν πεποίθησιν ὅτι ἀδύνατον ν' ἀποτύχη εἰς ὅ,τι ἐπιχειρεῖ. Ἐν τούτοις ἔπρεπε νὰ κοντοσταθῆ κάπως καὶ νὰ φανῆ διστακτικώτερος, ἅφ' οὗ ἤρχισε νὰ μιμῆται τὸν Σωκράτη: «Δύσκολο νὰ μὴν ἀηδιάσῃ κανεὶς νὰ μὴν τὰ χτυπήσῃ ὅλα κάτω, νὰ μὴ στοχαστῆ πῶς τὸν κόπο δὲν ἀξίζει νὰ δουλέψῃς γιὰ ἓναν τόπο ἀχάριστο καὶ **στραβό**. Μὰ τί νὰ κάμω ποῦ τὸ δαιμόνιο δὲν μὲ ἀφίνει». (Ψυχάρη Ρόδα καὶ Μῆλα, τόμ. 3, Ἀπολογία σελ. 336). Καὶ ἀμέσως ἐπαναλαμβάνει τὴν φράσιν τοῦ Σωκράτους ὁμολογοῦντος τὸ δαιμόνιον του: «Ἐμοὶ δὲ τοῦτ' ἔστιν ἐκ παιδὸς ἀρξάμενον φωνή τις γιγνομένη». Καυχᾶται λοιπὸν ὅτι ἀπολογεῖται ὡς ὁ Σωκράτης

καὶ ὅτι ἔχει τὸ δαιμόνιον του. Δὲν κινδυνεύει βέβαια νὰ πῆ τὸ κώνειον εὗρισκόμενος χάρις τῷ Θεῷ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Σηκουάνα καὶ μακρὰν τοῦ στραβοῦ τόπου (θέλει νὰ εἰπῆ τῶν στραβῶν, τυφλῶν κατοίκων τοῦ τόπου). Ἐντὶ κωνείου οἱ Ἕλληνες τὸν ποτίζουσι μὲ ὕβρεις, ψεῦδη, συκοφαντίας καὶ ἀνοησίας, φάρμακα, ἕξ ὧν ἀντλεῖ νέας δυνάμεις, ὅπως ἕξακολουθῆ ζωηρότερον μιμούμενος τὸν μέγαν φιλόσοφον. Ἄλλὰ διατί δὲν μιμεῖται καὶ τὴν φρόνησιν αὐτοῦ; καὶ ὀλίγον τὴν μετριοφροσύνην του; Ὁ Σωκράτης ὡς αἰρεσιάρχης ἐδόξασθη ὑπὲρ πάντα, ἀναδείξας καὶ θρέψας μὲ τὰς γονιμοτάτας ιδέας του πλείστας φιλοσοφικὰς σχολάς, ἀλλὰ τὴν συγγραφικὴν δόξαν ἀφῆκεν εἰς τὸν Πλάτωνα, τὸν Ξενοφῶντα, τὸν Ἀρίστιππον καὶ τοὺς ἄλλους μαθητάς, μὴ τολμήσας αὐτὸς νὰ συγγράψῃ οὐδὲ φυλλάδα διότι, καίτοι ἀγνοῶν τὴν γαλλικὴν, γνωρίζων δὲ μόνον τὴν ἑλληνικὴν, εἶχε τὴν συναίσθησιν ὅτι ἦτο δεινὸς διαλεκτικὸς, ὄχι ὅμως καὶ λογογράφος.

Ἀκόρεστος ὅμως φιλόδοξος ὁ κ. Ψυχάρης, ἠθέλησε τὴν κεφαλὴν τοῦ αἰρεσιάρχου γλωσσοπλάστου νὰ κοσμήσῃ μὲ δάφνας συγγραφικὰς. Ἄλλ' εἰς πάντα ἔχοντα ποιάν τινα αἴσθησιν τοῦ καλοῦ καὶ γνωρίζοντα νὰ ἐντροφᾶ εἰς τὰ εὖμορφα δημιουργήματα τῆς λογοτεχνίας, δὲν φαίνεται δύσκολον νὰ δείξῃ ὅτι ὁ Ψυχάρης, αὐτοστεφανούμενος μὲ τόσα πολλὰ φύλλα τῶν λογοτεχνημάτων του, συλλεγέντα ἀπὸ πᾶν εἶδος θάμνου καὶ βάτου, ἐκτὸς ἀπὸ δάφνην, ἀσχημίζει τὴν κεφαλὴν του. Αὐτοθαυμαζόμενος δὲ ἀσχημίζει καὶ τὴν ψυχὴν του. Οὕτω δύο εἰδῶν ἀσχημίαι, τῆς *πέννας* καὶ τῆς *οἰήσεως*, συνέρχονται ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὅπως καταστρέψωσι τὸ ἔργον του πολὺ ταχύτερον καὶ βεβαιοότερον παρ' ὅτι θὰ τὸ κατέστρεφον οἱ θανασιμώτεροι ἀντίπαλοί του. Καὶ ἴσως πρὶν ἀποθάνῃ ὁ Ψυχάρης θὰ προφθάσῃ νὰ ἰδῆ τὴν ὀριστικὴν ἡτταν καὶ διάλυσιν τῆς Σχολῆς του καὶ ν' ἀκούσῃ παρὰ

τῶν τέως ὁπαδῶν καὶ φίλων καὶ θαυμαστῶν του λόγους πικροτέρους καὶ αὐτῆς τῆς ἡττης, ὅτι δηλαδὴ κατετροπώθη ὁ Ψυχαρισμός, διότι ὁ Ψυχάρης ἠθέλησε νὰ μᾶς παρουσιασθῆι καὶ ὡς λογοτέχνης, ἀξιῶν ὑπερφιάλως ὅτι πλουτίζει τὴν φιλολογίαν μας μὲ ἀριστουργήματα.

Εἰς αὐτὸ τὸ συμπέρασμα κατέληξα ἀναγνοὺς μετὰ πολλῆς ὑπομονῆς καὶ μελετήσας ἐπισταμένως τὸ "**Ονειρο τοῦ Γιαννίρη**". Θὰ προσπαθῆσω δὲ νὰ ἐκθέσω συντόμως τοὺς λόγους, οἵτινες, διαφωτίζοντες τὴν κρίσιν παντὸς ἀμερολήπτου, πείθουσιν, ὡς νομίζω, ὅτι ὁ Ψυχάρης ὑπὸ **ἔποψιν λογοτεχνικῆν εἶνε ὁ τελευταῖος τῶν μαθητῶν τῆς σχολῆς του καὶ ὅτι διὰ τὸ συμφέρον τῆς αἰρέσεώς του θὰ ἦτο αἰρετώτερον νὰ μὴν εἶχε συγγράψει ποτὲ τοιαῦτα λογοτεχνήματα.**

Β'.

Τὸ "**Ονειρο τοῦ Γιαννίρη**" εἶναι μυθιστόρημα ἐκ 500 σελίδων πυκνοτυπωμένων, ἐκδοθὲν τῷ 1896. Κατὰ τὸν κ. Ψυχάρην ὅμως, ὅστις ἔβαλεν ὅλην του τὴν ψυχὴν καὶ ὅλα τὰ δυνατὰ του διὰ νὰ κάμῃ ἔργον ἕσασαί, εἶνε ἐν πεζογραφίᾳ τὸ κατ' ἔξοχὴν ἐπικὸν ποίημα τῆς **Ρωμιοσύνης**.

Οἱ μεγάλοι ἐποποιοὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔπους ἐπικαλοῦνται τὴν Μοῦσαν καὶ προλογίζονται δι' ὀλίγων στίχων ποῖον ἦρωα ἢ τίνα πράξιν πρόκειται νὰ ψάλλουν. Ὁ κ. Ψυχάρης ἀντιθέτως πρὸς ὅλους τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς μέλλοντας ἐποποιοὺς ἀρχεται ἀφελέστατα μὲ τόνον οὐχὶ ραψωδίας, ἀλλὰ **κουβέντας**, ὡς ἐξῆς : «Ὁ Γιαννίρης πολλὰς φορὰς μοῦ δηγήθηκε τῶνειρό του καὶ πάντα τοῦ ἄρεξε νὰ μοῦ τὸ δηγᾶται». Καὶ λέγει εἰς τρεῖς σελίδας τὸ ὄνειρον, εἰκονίζον ἀλληγορικῶς τὴν ζωὴν τοῦ ἥρωος «μὲ ἓνα ὕφος **σοβαρὸ** ποῦ ἔμοιαζε μάλιστα σὰ **μαχμούρικο** καὶ **βαζιεστισιμένο**, μὰ **πολὸν νόστιμο**».

Τὸ μισοκοιμισμένον καὶ ἀποκαμωμένον ὕφος ὁμολογεῖται ὑπὸ τοῦ πεζογράφου ποιητοῦ μας καὶ τὸ βλέπομεν· ἀλλὰ ζητοῦμεν τὸ νόστιμον καὶ δὲν τὸ βλέπομεν οὔτε ἐν τῷ ὄνειρῳ οὔτε ὁσάκις ἐν ἐγρηγόρσει παρίσταται ὁμιλῶν ὁ Γιαννίρης.

Παραδόξως τὸ ἀληθὲς προοίμιόν του θέτει ὁ κ. Ψυχάρης εἰς τὸ τέλος, ἀφοῦ πρῶτον πεθάνῃ τοὺς ἥρωάς του καὶ τοὺς ἔνταφιάση. Μόνος ὁ ποιητὴς σώζεται ἐκ τοῦ φοβεροῦ σεισμοῦ, ὅστις πνίγει ἢ συντρίβει ὅλους, πρωταγωνιστοῦντας καὶ μὴ, διὰ τὴν τελειώση τέλος πάντων ἢ ἐποποιΐα. Τὸ λέγει ὁ ἴδιος ὡς ἄνθρωπος ἔχων ἤρεμον τὴν συνείδησιν διὰ τὴν πανωλεθρίαν αὐτὴν καὶ καυχώμενος μάλιστα ὅτι δὲν ἔπαθε τίποτε ὦν ἀθάνατος. «Ἄπ' ὅσους γινώρισαμε ἕς τὸ Νησί, σήμερα ζῆ μόνον ἢ θεῖα Πιπίκα, ποῦ εἴτανε φεβγάτη ἀπὸ τὸ Νησί μας **καὶ γὰρ ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ πεθάνω!**»

Ἐν μέσῳ συντριμμάτων, ἐρειπίων, καὶ μεθ' ὅλην τὴν γεωλογικὴν ἀναστάτῳσιν τῆς νήσου, ὁ Ψυχάρης μένει ζωντανός, διότι ἀδύνατον ν' ἀποθάνῃ. Εἶνε ἀνώτερος τῶν ἡρώων του ὡς μόνος αὐτὸς ἀθάνατος. Ὑπὸ τῆς ἰδέας τῆς ἀθανασίας του οἰστορηλατούμενος ἐγείρεται τότε πλήρης ἱερᾶς μανίας καὶ τονίζει ἀνάποδα ἓνα ἐπίλογον ἀντὶ προοιμίου, ἀποτευνόμενος διὰ πρώτην φοράν πρὸς τὴν ἀφανῆ Μοῦσαν, ἣτις μυστικὰ τοῦ εἶχεν ἤδη ὑπαγορεύσει ἢ ἀθεόφοβη πεντακοσίας ὅλας σελίδας, χωρὶς κἂν νὰ μυρισθῇ ὁ ὑπομονητικὸς ἀναγνώστης τὴν παρουσίαν της.

Ἀξίζει βεβαίως νὰ παρατεθῇ ὁ θαυμάσιος αὐτὸς προλογικὸς ἐπίλογος, ἢ μοναδικὴ μεταξὺ πασῶν τῶν πρὸς τὴν Μοῦσαν γενομένων ποτὲ ἐπικλήσεων. Ἐν μικρῷ ἔχει τις ἐν δεῖγμα τῆς γλώσσης, τοῦ ὕφους, τῆς πολυλογίας καὶ κατὰ κόρον ἐπαναλήψεως τῶν αὐτῶν λέξεων καὶ φράσεων καὶ συγχρόνως μίαν μικρογραφίαν τοῦ Ψυχάρη μὲ τὴν μεγάλην ἐπὶ λογοτεχνία αὐταρέσκειάν του καὶ ἀλαζονίαν, πλαισιου-

μένην πανταχόθεν ὑπὸ οἴστρου κωμικωτάτου, ποῦ κορυφοῦται καὶ ξεσπάνει εἰς τὸ τέλος μὲ τὴν τριπλὴν ὁμοβροντίαν, Ἔσένα, Ἔσένα, Ἔσένα!! Ἴδου αὐτός :

«Ἀφιέρωμα. Ἐσὺ θέλω νὰ με διαβάσης. Τὰ δάκρυα τὰ δικά σου διπῶ. Ποῦ εἶναι τὰ μάτια σου τὰ **πανάγαθα**; Ποῦ ἢ φωνή σου νὰ τὴν ἀκούσω; Ἄχ! τὰ πανάγαθά σου (!) τὰ μάτια! Γιὰ σένα τυραγνιέμαι καὶ γράφω καὶ πολεμῶ. Ἐγίνα γιὰ σένα **βουτηχτής** καὶ **βούηξα** γιὰ σένα στὴν ἀπέραντη **θάλασσα τῆς καρδιᾶς μου**, στὰ **πέλαγα** τοῦ νοῦ μου, καὶ πῆγα νὰ σοῦ ξεσκαλίσω κάτω στὰ βάθια βαλῆὰ τῶμορφότερο καὶ τὸ πιὸ μάβρο μαργαριτάρι τῆς ἀγάπης, ποῦ **μόνος ἐγὼ** σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα σοῦ τὸ βρῆκα.

»Ἐκανα ποίημα γιὰ σένα καὶ θὰ ζήσῃ. Πῆρα τὰ λόγια σου, πῆρα τὸν ἐμυαλό (!) σου καὶ τᾶβαλα στὸ **ποίημά** μου, γιὰτὶ Ἐσὺ εἶσαι ὁ πόνος μου καὶ ἡ χαρά μου, Ἐσὺ τὸ δάκρι καὶ τὸ χαμόγελό μου, Ἐσὺ ἡ δόξα, Ἐσὺ ἡ ἀγάπη, Ἐσὺ καὶ πάντα Ἐσύ. Μὴν προσμένῃς ἀπὸ τὸ ποίημά μου νὰ καταλάβῃς τὴ λατρεία ποῦ σοῦ ἔχω, γιὰτὶ ποίημα κανένα δὲν μπορεῖ νὰ σοῦ τὴν ἐφανερώσῃ. Τίποτα, τίποτα δὲν εἶμαι δίχως Ἐσένα, κι' ὅτι ἀρέσῃ στὸ ποίημά μου, Ἐσένα τὸ χρωστῶ. Ἐσένα τὸ χρωστῶ, ποῦ πάσκισα νὰ πῶ τὴν **ὠριόσύνῃ**, νὰ πῶ τὸ μεγαλεῖο τοῦ λογισμοῦ σου, νὰ σὲ δοξάσω **Ἐσένα, Ἐσένα, Ἐσένα** ποῦ εἶσαι ἡ **πάναγνη**, ποῦ εἶσαι ἡ ἀληθινή, ποῦ εἶσαι ἡ παναιώνια **ψυχὴ τῆς Ρωμιοσύνης**.

»27 τοῦ Δεκεμβρίου 1893—25 τοῦ Φλεβάρου, 1906. Τέλος».

Εἰς εἴκοσι μόνον, ὡς βλέπετε, γραμμὰς κατορθώνει ὁ κ. Ψυχάρης νὰ γράψῃ **εἰκοσιοκτάκις σοῦ, Ἐσὺ καὶ Ἐσένα** νὰ ἔξαρῃ δις καὶ τρίς τὸ **ἐγὼ** του, λέγων ὅτι **αὐτός** μόνος εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἠγάπησε τὸ Γένος ὡς οὐδεὶς ἄλλος, ὅτι τὸ ποίημά του **θὰ ζήσῃ**, καὶ ὅτι μὲ αὐτὸ **δοξάζει** τὴν Ρωμιοσύνη. Κατορθώνει συγχρόνως νὰ κολλήσῃ τὸ θεϊκὸν ἐπί-

θετον **πανάγαθος** εἰς τὰ μάτια τῆς Ρωμοσύνης, ὡς τὸ προσκολλᾷ ἀλλαγῶν ἀτοπώτατα εἰς τὴν ἡρωίδα του Μυρριάναν καὶ εἰς τὴν λέξιν **ἀκρογιάλι**, καὶ νὰ μᾶς δώσῃ δεῖγμα τῆς ἀκαλαισθήτου χρήσεως καὶ καταχρήσεως τῶν μεταφορῶν, δι' ὧν ἔγινε **βουτηχίης** καὶ ἐβούτηξε στὴν ἀπέραντη θάλασσα τῆς καρδιᾶς του, στὰ πέλαγα τοῦ νοῦ του, πῆρε τὸν **ἐμναλὸ** τῆς Ρωμοσύνης καὶ τὸν ἔβαλε στὸ ποίημά του, χωρὶς νὰ φοβηθῆ ὁ εὐλογημένος ὅτι ἀφίνει ἔτσι **ἄμναλον** ἐκείνην, ποῦ δοξάζει.

Ὁ κ. Ψυχάρης κατ' ἄλλην μοναδικὴν ἐξαίρεσιν συνειθίζει νὰ σημειώη ἀκριβῶς, ὅπως μὴ γεννηθῶσι, φαίνεται, ζητήματα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, τὴν χρονολογίαν οὐ μόνον τοῦ τέλους, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν πονημάτων του. Οὕτω βλέπομεν ὅτι ἐντὸς 26 μηνῶν ἐκνοφορήθη καὶ ἤλθεν εἰς φῶς ὁ Γιαννίρης. Εἰς ἄλλα του ἔργα φροντίζει νὰ ὀρίζη χρονολογικῶς καὶ πότε τὰ ἐπεξεργάζεται καὶ τὰ τορνεύει ἢ κατὰ τὴν γλῶσσάν του πότε τὰ **δουλεύει** καὶ τὰ **ξαναδουλεύει**, ὡσάν νὰ πρόκηται περὶ κατασκευῆς **μαγιονέζας**.

Ἄς ἴδωμεν τώρα πῶς ψάλλει ὁ κ. Ψυχάρης τὴν **ὠριόσυνη** τῆς ψυχῆς τῆς Ρωμοσύνης. Εἶνε σωστὴ **ὠριόσυνη** καὶ θὰ φανῆ μόνη της αὐταπόδεικτος.

Δι' ἐλαχίστων ἐξόδων φαντασίας, καὶ χάρις εἰς τὰ μεγάλα πρόχειρα δάνεια τῆς αὐτοβιογραφίας, πλάττει τὸν ἡρώα του Γιαννίρη, νεαρὸν Κωνσταντινουπολίτην. «Ὁ παπποῦς του (ὅπως ὁ μακαρίτης μισὲ Γιάννης Ψυχάρης) εἶχε στὴν Ἄνατολὴ ὄνομα μεγάλο», αὐτὸς δὲ ὡς μαθητὴς ἦτο «πάντα πρῶτος καὶ μάζωνε ντουζίνες βραβεῖα», καὶ ἀφ' οὗ ὁ πατήρ του ἔχασε πολλὰ ἑκατομμύρια καὶ ἀπέθανεν, ὁ Γιαννίρης «ποῦ δὲν τὸν ἔμελλε γιὰ τὸν παρᾶ, ἀλλὰ γιὰ τὰ βιβλία καὶ τὰ γράμματα, συλλογίστηκε τὴ στρατά καὶ τὸ παράθυρο ποῦ εἶδε στῶναιρο του καὶ δρόμο γιὰ τὰ Παρίσια... Σὲ διά-

στημα ἐδῶ τριῶ χρονῶ νά σου τὸ Γιαννίρη ποῦ σοῦ μαζώνει **διπλώματα μὲ τὴν πήχη!** Ἐκεῖ ἡ Δόξα, καίτοι Ρωμίων τὸν διακρίνει καὶ τὸν εὖνοεῖ μεταξὺ μυρίων ἀγωνιστῶν τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας. Ἡ δόξα τῶν γραμμάτων εἶναι ἡ μόνη ἀθάνατος καὶ ἀληθινή, ἀνωτέρα τῆς τῶν Ἀλεξάνδρων καὶ τῶν Kaisάρων. Ὑπάρχει καὶ ἡ «δόξα τῆς ἐπιστήμης», ἀλλ' αὕτη εἶναι ἀνώνυμος· διότι ὅλοι συντρέχουν εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης ὡς ἀπλοῖ κτίσται τῆς ὑψουμένης οἰκοδομῆς. Καὶ εἰς αὐτὴν ἐπεδόθη ὁ Γιαννίρης, ἀλλὰ προσκαίρως, «τρία τέσσαρα χρόνια μονάχα, πῆρε ἓναν ἀκαλλιέργητο κλάδο, μὲ ἱστορικὴ ἐπιστήμη, ἔκαμε πάλε ἓνα βιβλίον, πρωτότυπον, ὅπως διόλου πρωτότυπον κι' ἀφτό... καὶ νά σου ποῦ πρόβαινε στὸν κόσμον μὲ νιόνυφη ἐπιστήμη. Ὁ Γιαννίρης ἔβγαυε τώρα καὶ **σοφός**, «θα γίνης καὶ μεγάλος σοφός, τοῦ ἔλεγε μὲ μέρη, ἓνας γνωστὸς ἑλληνιστής, Ἔβγε σου, Γιαννίρη!» Ἡ ἠχὼ εὐδιακρίτως, νομιζῶ, ἐπαναλαμβάνει: «Εὐγέ σου, Ψυχάρη», διότι γίνεται ἐδῶ ὑπαινιγμὸς περὶ τῶν πρωτοτύπων μελετῶν τοῦ Ψυχάρη ἐπὶ τῆς δημοτικῆς ἡμῶν γλώσσης.

Μὲ τὸ πρῶτό του «ρομάντσο», τὴν «Φλόγα», θριαμβεῦει ὁ Γιαννίρης, «συλλογισμένος, πάντα συλλογισμένος»· αὐτὸ εἶνε τὸ κοσμητικόν του, ὅπως καθ' Ὀμηρον ὁ πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς. Μὲ τὰ ἀναγνώσματά του περὶ ἀγάπης καὶ ἐπιστήμης θριαμβεῦει περισσότερον, «οἱ φημεριδογράφοι τὸν εἶχαν πλὴν χαϊδεμένο τους παιδί». Ὁ Ἑβραῖος ἐκδότης Χάλδοβας τοὺς κάμνει λαμπρὰς προτάσεις, ἐπίσης καὶ ὁ «Θεατροκύρης», λέξις ψυχαρακὴ, ἀντὶ θεατρῶνης. Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους παριστάνεται τὸ δράμα του «Θυμὸς» καὶ μὲ αὐτὸ «ἀναποδογύρισε τὰ θέατρα!... κατάντησε πλὴν κι' ἀρχηγός... μόλις 29 χρονῶ καὶ πλὴν μάλιστα ἀρχηγός· ἀρχηγός πλὴν ὁ Γιαννίρης καὶ μὲ παντιέρα (ὡς ὁ Ψυχάρης). Ὡς τώρα ὁ Γιαννίρης βιάδιζε μόνος, ποῦ νὰ ποῦμε· ἔγραφε, τὸν διάβαζαν, ἀναφταν καὶ

τέλειωνε. Μὰ νὰ **μάτια μου** ποῦ σοῦ ἔκανε καὶ μαθητάδες (ὡς ὁ Ψυχάρης) κατόπι του κ' οἱ ἄλλοι. Πρῶτος πάντα, πρῶτος ὁ Γιαννίρης. Καὶ συλλογισμένος ὁ δύστυχος, πάντα σὰ λιγάκι συλλογισμένος».

Κατόπιν γράφει ἄλλο μυθιστόρημα, τὸ «Κρινάκι τῆς ἄμμουδιᾶς», ὕστερον μίαν κωμωδίαν, τὴν «Χαράν», «ποῦ ἔκαμνε ὁ κόσμος γιοῦροῦσι κάθε βράδου στὸ θέατρο, ἄλλα δύο ρομάντζα, δημοτικὸν τὸ ἓν, τὸ «Δακτυλίδι», κοινωνιστικὸν καὶ πολιτειακὸν τὸ ἄλλο, τὸ «Βονό». Οἱ Ἀμερικανοὶ μάλιστα, ρηξικέλευθοι εἰς ὅλα, ἐφήρμοσαν τὰς ἀρχὰς αὐτὰς τοῦ Γιαννίρη εἰς μίαν ἐκ τῶν πολιτειῶν των, «ποῦ ἔμοιαζε νύχι καὶ νύχι! μὲ τὴν πολιτεία ἐκεῖνη, ποῦ φαντάστηκε στὸ βιβλίον του ὁ Γιαννίρης. Ὅσα ὄνειρέφτηκε τώρα γίνουσαν ἀλήθεια, ζοῦσαν καὶ περπατοῦσαν».

Ἡ δόξα ὅμως, φιλοσοφεῖ ὁ Ψυχάρης, εἶνε «πέρα ἀπὸ τὴ δύναμί μας». Ὁ κόσμος ἀλλάζει, οἱ Ἀμερικανοὶ γληγορότερα, καὶ ἡ πολιτεία τοῦ Γιαννίρη «θὰ σβύση σὰν κυματάκι στὸν Ὠκεανό. Πῶς νὰ κάνουμε τὸ λοιπόν, ποῦ νὰ μείνη σὰ **μυαλὰ τοῦ κόσμου μπηγμένος** ὁ λογισμὸς μας καὶ ὄχι κανένας ἄλλος; Ἀδύνατο. Χαμένος ὁ κόπος. Τρέχα νὰ κουβαλήσης ἄμμο στὴν ἄμμουδιά, νὰ σοῦ φάη ἡ θάλασσα τὴν ἄμμουδιά σου καὶ τὰ **κουβάλια!**»

Μὲ τοιαύτας σκέψεις, αἱ ὁποῖαι παρὰ τῶν Ψυχάρη γεννοβολοῦν ὡς κόνικλοι χάρις εἰς τὴν ἀκόλαστον μίξιν προστύχων παρομοιώσεων καὶ μεταφορῶν, ὁ Γιαννίρης πείθεται περὶ τῆς ματαιότητος τῆς ἐπιγείου δόξης. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ γράψῃ καὶ ἄλλο βιβλίον, τὸ τελευταῖόν του, τὴν **Θρησκείαν τῆς καρδιᾶς**, ὅπου ἡ θρησκεία κηρύσσεται ὡς ἡ μόνη ψυχοπλάστρα. Ὁ κ. Ψυχάρης φιλοσοφεῖ πολὺ δυνατὰ περὶ τῆς δυνάμεως τῆς θρησκείας. Ἄλλὰ καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ εἰς τὰ ὀλίγα ἀλλαχοῦ μέρη, ὅπου ἐκτίθενται εὐμορφα ἢ μὲ

δύναμιν μερικαὶ ἰδέαι, ἀδύνατον νὰ μὴ ἐμφανισθῆ ἡ ἀσχημία μὲ τὰς γελοίας εἰκόνας καὶ μεταφορὰς καὶ νὰ μὴ καταστρέψῃ ἀμέσως τὴν παροδικὴν ἀπόλαυσιν : «ὄσα στοχάστηκε, ὄσα εἶπε γιὰ τὴ θρησκεία ὁ Γιαννίρης ἦταν σὰν ἥλιοι ποῦ στράψανε σ' ὄλα μέσα τὰ κεφάλια!!... Ἡ θρησκεία κουβαλεῖ στὴν ἀγκαλιά της τὴν καρδιά σου, τοὺς πόνους καὶ τὰ δάκρυα σοῦ σηκώνει!!»

Μὲ τὸ μυθιστόρημα αὐτό, τοῦ ὁποίου τὰ δύο κύρια πρόσωπα, Λουίζα καὶ Πέτρος, «ἦταν ἀπαράλαχοι ὁ Γάλλος καὶ ἡ Γαλλίδα, μὰ φτωχοί, μὰ πλούσιοι, κι' ὅτι **ράγκο** κι' ἂν εἶχανε στὴ κοινωνία», ἡ Γαλλία εὗρεν ἐπὶ τέλος τὸν ἔθνικόν της ποιητὴν, ὁποίου ἔστερεῖτο, ἐνῶ ἡ Ἰταλία ἔχει τὸν Δάντην, ἡ Γερμανία τὸν Γκαῖτε, ἡ Ἀγγλία τὸν Σαιξσπηρον.

Ἀνελθὼν εἰς τὸ ὑπατόν σημεῖον τῆς φιλολογικῆς δόξης ὁ Γιαννίρης, ἔπρεπε πλέον νὰ γίνῃ Ἀκαδημαϊκὸς καὶ διάδοχος τοῦ ἐνδοξοτέρου τῶν Ἀκαδημαϊκῶν, τοῦ Δωρίου, ὅστις περιγράφεται κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Ρενάν, πενθεροῦ τοῦ Ψυχάρη· ὁ δὲ Γιαννίρης, εἰκὼν καὶ ὁμοίωμα τοῦ Ψυχάρη, φυσικώτατα τὸν μιμεῖται, ἀποκαλῶν τὸν πενθερὸν **παιέρα**. Ἄλλ' ὁ κ. Ψυχάρης πρὸ τούτου θέλει νὰ κοσμήσῃ τὸν ἥρωά του καὶ μὲ μίαν πρωτοφανῆ ἐπιστημονικὴν ἐπιτυχίαν ἐν τῇ Ἀστρονομίᾳ. Μᾶς τὸν παριστᾷ λοιπὸν μιὰ νύκτα «νὰ σηκῶνῃ ψηλὰ τὸ κεφάλι καὶ νὰ στηλῶνῃ τὰ μάτια του στὸ δορυφόρο μέσα νὰ τὸν καλοδῆ». Ἐσκέπτετο ὅτι καὶ ἡ γῆ μας θὰ νεκρωθῆ ὅπως ὁ δορυφόρος. Κύψας τότε μὲ ἀναστεναγμὸν εἰς τὴν Βέρσαν, ποῦ ἠθέλε νὰ τῆς δείξῃ τὸ δορυφόρο τί ὥραϊα ποῦ λάμπει, τῆς λέγει «Ξερὸ πρᾶμα ἡ δόξα, ξερόδεν τὸ νοιώθεις;» Κ' ἐπειδὴ ἡ Βέρσα δὲν ἔννοιωθε τοιαύτην σκέψιν εἰς τοιαύτην ὥραν, «ἀγριέφρητε ὁ Γιαννίρης καὶ **τρόμος θεότρελλος** (δὲν τὸ λέγει ὁ Ρωμιὸς) τὸν συνεπῆρε... καὶ τὴν ὥρα ποῦ **τράνταξε τέτοια σκέψη τὰ μυαλά**

του!!... θάρρειπε πῶς κάτι **σάλεβε** ἐκεῖ ἀπάνω. Δὲν εἶχε λᾶθος, δὲν τότε γέλασαν τὰ μάτια του».

Ὁ νοῦς τοῦ Γιαννίρη θὰ εἶχε **σαλεύσει** βέβαια, διότι τὸν παριστάνει ὁ συγγραφεὺς ὅτι μὲ γυμνοὺς ὀφθαλμοὺς εἶδε πρῶτος τί συνέβαιναν εἰς τὸν δορυφόρον· «ἔσπταναν οἱ πέτρες οἱ μητερὲς μιὰ μιὰ καὶ κατακυλοῦσαν· μοιάζει πῶς ἄνοιξε ἕνας γκρεμνὸς κι' ἀπὸ μέσα του ἔβγαине μιὰ θάλασσα ἄσπρη κτλ.». Καὶ τρέχει εἰς τὸ πλησίον ἐκεῖ Ἀστεροσκοπεῖον καὶ βάζει τὰ **γυαλιὰ** εἰς τοὺς ἀστρονόμους καὶ εἰς τὸ μέγα τηλεσκόπιον. Μὲ γυμνοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπεκάλυψε τὴν γυμνότητα τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων καὶ τὴν τύφλωσιν τοῦ τηλεσκοπίου. Τὸ ὄνομα τοῦ Γιαννίρη ἔλαμπε τώρα εἰς τὴν ἐπιστήμην τὴν ἀθάνατον !! μᾶς τὸ λέγει ὁ συγγραφεὺς!!

Ὅταν ἀπήγγειλε τὸν λόγον του εἰς τὴν Ἀκαδημίαν «κόντεψε νὰ ἀναστατώσῃ τὸ Παρίσι... Στέκουνταν τὸ πλῆθος ἀπ' ἔξω καὶ πρόσμενε νὰ τελειώσῃ, ποῦ νὰ τὸν **ἀρπάξῃ**, νὰ τὸν **προσκυνήσῃ**, γιὰ νὰ μπορέσῃ καθένας ν' ἀξιωθῇ ν' **ἀντικρύσῃ** τὸ πρόσωπόν του».

Ἄξιον προσοχῆς τυγχάνει πόσον **ἀνάποδα** ὁ Ψυχάρης συνειθίζει νὰ παρατάσῃ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν εἰκόνων. Ἡμεῖς οἱ ἄλλοι οἱ ἀπλοῖκοί θὰ ἐλέγομεν ὅτι τὸ πλῆθος ποθεῖ, πρῶτον ν' **ἀντικρύσῃ** τὸ πρόσωπον τοῦ ἥρωος, δεῦτερον νὰ τὸν **προσκυνήσῃ** καὶ τελευταῖον ἐξ ἐνθουσιασμοῦ νὰ τὸν **ἀρπάξῃ**. Συχνότατα ἐν τῇ παρουσίᾳ συγγραφῆ ἀπαντῶνται ὅμοιαι φράσεις, ὅπου χριστιανικώτατα ἢ **ἐσχάτη** τῶν ἰδεῶν γίνεται **πρώτη** καὶ τὰνάπαλιν.

Μετά τινος ἡμέρας διωργανώθη μέγα συμπόσιον πρὸς τιμὴν του. Ἦλθαν ὅλοι. Ὁ Γιαννίρης ἄφαντος. Ἡ σκέψις ὅτι ἡ δόξα δὲν ἔχει τέρμα, διότι ὑπάρχει πάντοτε ἄλλη μεγαλύτερα, τὸν ἀπῆλπισεν ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ἔγεινεν ἀκαδημαϊκὸς καὶ ἦλθαν οἱ ἐπισημότεροι Παρισίνοι

εις τὸ συμπόσιον διὰ νὰ κάμουν προπόσεις εἰς ὑγείαν του.

Κατῆλθεν ἐσπευσμένως εἰς Μασσαλίαν καὶ ἐπιβίβασθεις εἰς τὸ ἀτμόπλοιον ἀνεχώρησε διὰ τὴν πόλιν μας.

Οὕτω περαιουῦται τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἔπους, ἡ Δόξα. Τὸ δεύτερον μέρος διεξάγεται ἐν Πριγκήπω, ὅπου ὁ ἥρωσ ζῆ καὶ ἀποθνήσκει διὰ τῆς Ἐγάπης.

Τὸ πρῶτον κατὰ τὸν κ. Παλαμᾶν εἶνε τὸ καλλίτερον. Εἰς τοῦτο ἄς περιορισθῶμεν καὶ ἡμεῖς διὰ νὰ ἴδωμεν ποῦ ἀνεῦρεν ἀρετὰς καὶ προσόντα λογοτεχνικὰ ὁ ἐπαινέτης ἐν τῷ βιβλίῳ; ἢ ἐν τῇ φιλίᾳ πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς αἰρέσεως;

Γ'.

Ἡ σύλληψις αὐτῆ τοῦ σχεδίου ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ἡμῖς τῆς συγγραφῆς ἀσχέτως πρὸς τὸν πολλαχῶς πλημμελέστατον τρόπον τῆς ἐκτελέσεως μαρτυρεῖ ὅτι ἐν πλήρει ἀντιφάσει εὐρίσκεται τὸ σχέδιον μὲ τὸν σκοπὸν τοῦ συγγραφέως.

Ὁ σκοπὸς τοῦ κ. Ψυχᾶρη εἶνε νὰ δοξάσῃ, νὰ ὑμνήσῃ τὸ πνεῦμα τῆς Ρωμιοσύνης. Ἄλλ' οὔτε ἵχνος πνεύματος Ρωμιοσύνης διακρίνομεν καθ' ὅλην τὴν βαθμιαίαν ἀνέλιξιν τῆς δόξης τοῦ Γιαννίρη. Δὲν βλέπομεν ἀπολύτως τίποτε τὸ ρωμέϊκον.

Ὁ κ. Ψυχᾶρης μᾶς παρουσιάζει ἀποκλειστικῶς παρισίους τύπους, καὶ εἰδικώτερον τὴν λογιαν τάξιν τῶν Παρισίων καὶ ἔτι εἰδικώτερον τὴν αἴθουσαν τῆς Βέρσας, ὅπου κατὰ μίμησιν ἢ ἀντιγραφὴν τῆς κ. Ἰουλίας Ἀδάμ συνέρχεται τὸ ἄνθος τῶν Γάλλων ἱστορικῶν, δημοσιογράφων, ποιητῶν καὶ σοφῶν. Μᾶς τοποθετεῖ εἰς τὸ κέντρον τῶν Παρισίων, εἰς τὸν ὀμφαλὸν τῆς Γαλλίας, διὰ νὰ ἴδωμεν καὶ γνωρίσωμεν γαλλικὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, γαλλικοὺς πόθους, ραδιουργίας καὶ κρατισολογήματα τῆς παρισινῆς κοινωνίας τῶν γραμμᾶτων, τεχνάσματα πρὸς ἄγραν ψήφων κατὰ τὰς ἐκλογὰς Ἀκα-

δημαϊκῶν, ὅλα αὐτὰ ποικιλλόμενα μὲ τὸ ἀπαραίτητον εἰς γαλλικὰ μυθιστορήματα ἄρτυμα μοιχείας τῶν δύο ἡρωίδων Βέρσας καὶ Λιάνας, τῶν ὁποίων τὰ ὀλισθήματα ψυχολογοῦνται πρωτοτύπως ὡς φυσικὰ φαινόμενα τῆς ἔλξεως τῶν γραμμάτων, ὅταν εἰς αὐτὰ προστρίβεται ὁ ποδόγυρος. Ἀγνοοῦμεν ἂν ἄλλος πρὸ τοῦ κ. Ψυχάρη περιέγραψε τὴν νέαν αὐτὴν ποικιλίαν (*variété*) τοῦ εἴδους, ἢ ὁποία εὐστόχως εἰμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ *μοιχεία περὶ διὰ γραμμάτων*.

Ὅλα τὰ πρόσωπα τὰ δρῶντα καὶ μὴ, βωβὰ ἢ φλύαρα πρωταγωνισταὶ ἢ τριταγωνισταί, ἔχουν μορφάς, τρόπους, πόθους καὶ ὀνόματα ξένα. Καλοῦνται Διβάρης, Πρίντας, Χόλβος, Ραδούκης, Βέρσα, Λιάνα, Χοῦρος, Τρανταζῆς, Ρουκάς (Ροσφόρ) καὶ ὁ ἱατρὸς Πάλμης. Ἡ σκηνὴ καὶ τὸ περιβάλλον ἐντελῶς ξένα, τὰ ἐλατήρια, οἱ πόθοι, τὰ μέσα πρὸς κινητοποίησιν τῶν ἀγωνιζομένων ὅλα ξενίζοντα καὶ ἀγνωστα εἰς τὸν ἰδικόν μας κόσμον.

Καὶ αὐτὸς ὁ Γιαννίρης, ποῦ ἦτο *πρῶτος πάντα πρῶτος* ὡς μαθητὴς, ἀποφασίσας νὰ φανῇ τοιοῦτος καὶ εἰς τὸ μέγα στρατόπεδον τῶν γραμμάτων ἐν Παρισίοις, ἀμιλλώμενος πρὸς τοὺς ἐπιφαγεστέρους, ὁμιλῶν, γράφων, σκεπτόμενος, αἰσθανόμενος γαλλιστί, σχετιζόμενος ἀποκλειστικῶς μὲ Γάλλους καὶ μορφώσας ἰδανικὰ σύμφωνα πρὸς τὸ περιβάλλον, ἔγεινε φυσικὰ Γάλλος, τόσον μάλιστα τέλειος, ὥστε τὴν γαλλικὴν ψυχὴν μὲ θαυμαστὴν διαφάνειαν ν' ἀναπαριστᾷ εἰς τὸ τελευταῖόν του ἔργον. Χάρις εἰς τὸν Γιαννίρη, ἀπέκτησε πλέον καὶ ἡ Γαλλία ὅτι τῆς ἔλειπεν, ἐν τέκνον ὡς τὸν Δάντην, τὸν Γκαίτε, τὸν Σαιξπηρον, ἓνα μέγαν Ἑθνικὸν ποιητήν, ὅπως μᾶς τὸ λέγει ὁ ἴδιος ὁ Ψυχάρης.

Τί λοιπὸν ἑλληνικὸν ἢ κατὰ Ψυχάρην τί ρωμείκον μένει εἰς τὸν Γιαννίρη; Τίποτε. Μόνον τὸ ὄνομα πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἑλληνικῆς του καταγωγῆς. Τόσον εἶναι τοῦτο ἀληθές, ὥστε

ὁ συγγραφεὺς δὲν τὸν παρουσιάζει κἄν διατηροῦντα δεσμοὺς μὲ τοὺς ὁμογενεῖς του καὶ σχέσεις μὲ συγγενεῖς ἢ συμπατριώ-
τας ἢ δεικνύοντα τοῦλάχιστον ἐνδιαφέρον εἰς τὸ γλωσσικὸν
ζήτημα· τὸν ἔχει τελείως ἀποξενωμένον ἀπὸ ὅ,τι ἑλληνικόν. Δις
μόνον τὸν παριστᾶ ἐν παρόδῳ ἐνθυμούμενον τοὺς προγόνους
διὰ νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ φιλολογία των εἶναι ἀνυπέρβλητος. Καὶ
ὅταν ὁ Γιαννίρης, ὑψωθεὶς εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς δόξης του,
φεύγῃ αἰφνιδίως, ἡ τρελλή του φυγὴ πρὸς τὴν Ἀνατολὴν
δὲν ἀποδίδεται εἰς ἄλλην αἰτίαν, ἀλλ' ἐξηγεῖται παρ' αὐτοῦ
τοῦ Ψυχάρη ὡς πόθος «για νὰ βρῶ μοναξιά καὶ ἡσυχία·
ἄλλο στὸ νοῦ του δὲν ἔχει παρὰ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν δόξα».

Τὸ πρὸ πολλοῦ ἐκλεῖψαν παρὰ τῷ Γιαννίρῳ πνεῦμα τῆς
ρωμοσύνης ἀντικατέστησεν ἡ γαλλικὴ ψυχὴ. Ἄδύνατον δὲ
νὰ ἔχῃ τις δύο ψυχὰς συγχρόνως. Θὰ ἔχῃ ἢ μίαν ἢ καμμίαν.
Ὁ κ. Ψυχάρης προλαβὼν μᾶς εἶπεν ὅτι ὁ ἦρωσ του, ἀφήσας
κατὰ μέρος τὴν ἐπιστήμην, ἀφιερῶθη ὀλοψύχως εἰς τὰ γράμ-
ματα καὶ μόνα τὰ γράμματα, εἰς τὴν γαλλικὴν δηλαδὴ λογο-
τεχνίαν. Γνωστὸν δὲ ὅτι αἱ μὲν ἐπιστήμαι καὶ ἡ δέσποινα
αὐτῶν φιλοσοφία εἶναι παγκόσμιοι, καὶ δὲν γνωρίζουν ὅρια
ἐθνικότητος, ἐν ᾧ ἡ φιλολογία ἔχει τὰ ὅρια τοῦ ἔθνους, ὅπου
ἀναπτύσσεται. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι διὰ μὲν τὰς ἐπιστήμας ἐργά-
ζεται ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ αὐτὸς πανταχοῦ μὲ μείζονα ἢ
μὲ ἐλάσσονα ἐνεργητικότητα, διὰ δὲ τὴν φιλολογίαν προσα-
παιτεῖται καὶ τὸ **αἴσθημα**· ἀλλὰ τὸ αἴσθημα καὶ οἱ τρόποι
τῆς ἐκφράσεώς του διαφέρουν κατὰ τὰ ἔθνη, προσλαμβάνουν
ἴδιαν φυσιογνωμίαν καὶ χρωματίζονται ἄλλως εἰς ἄλλας χώ-
ρας. Διὸ καὶ ὁ Γιαννίρης ὅπως κατοπτρίσῃ τόσον τελείως τὴν
γαλλικὴν ψυχὴν καὶ ἀναδειχθῆ πρῶτος ἐν τῇ γαλλικῇ λογο-
τεχνίᾳ, κατ' ἀνάγκην μετουσιώθη εἰς Γάλλον, ἔπαυσεν ἐπο-
μένως νὰ ᾔναι Ρωμιός.

Θὰ ἦτον ἀπίστευτον βέβαια ἐὰν μᾶς ἔλεγον ὅτι ὀνομαστὸς

καλλιτέχνης ὑδατογράφος ἐκθέτει ὡς ἀριστούργημα *θαλασσογραφίας* μίαν εἰκόνα του, εἰς τὴν ὁποίαν προσερχόμενοι βλέπομεν τοιαῦτα μόνον καὶ βουκολικὰς σκηνὰς ὑπὸ σύσκια δένδρα, ἀγελάδας καὶ πρόβατα βόσκοντα εἰς παχείας νομάς, ἵππους θυμοειδεῖς καὶ ὄνους μελαγχολικούς, ἀλλὰ δὲν διακρίνομεν πουθενά, μὲ ὄλην τὴν καλὴν μας θέλησιν καὶ τὴν δξύτητα τῆς ὁράσεως, ἀποψιν θαλάσσης ἢ ποταμοῦ ἢ τοῦλάχιστον ρυακίου, ἐνῶ ἡμεῖς ἤλθομεν νὰ θαυμάσωμεν πῶς παίζει τὸ φῶς εἰς τὰ κύματα τοῦ πελάγους καὶ ποῖον κυματισμὸν αἰσθήματος μεταδίδουν τὰ πανιὰ πλοίου ταξειδεύοντος. Τὸ ἀπίστευτον αὐτὸ θέλει καὶ καλὰ ὁ κ. Ψυχάρης νὰ πιστεύσωμεν, ὅταν ἐπιμένῃ νὰ δεικνύῃ ὡς Ρωμιὸν τὸν τελείως ἐγκαλισθέντα Γιαννίρην του.

Ἐπείκοντες εἰς τὴν ἐπιμονὴν του εἰμποροῦμεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι βλέπομεν θάλασσαν ἐκεῖ ὅπου οὐδὲ ἴχνος ὑγρᾶς κελεύθου φαίνεται, ἀλλ' ὑπὸ ἓνα ὄρον, νὰ πιστεύσῃ καὶ ἐκεῖνος ὅτι ὅσα ἔψαλε περὶ Γιαννίρη ὡς περὶ ἐνδοξοτάτου Γάλλου λογοτέχνου καὶ περὶ ρωμισσύνης του τὰ *ἔκαμε θάλασσα*.

Οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ὁ Λουκιανός, ὁ Σῦρος τὴν καταγωγὴν, ὁ ἀναδειχθεὶς εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα πρῶτος μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῆς Β' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ γενόμενος τέλειος τύπος τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς του, διατηρεῖ τὴν συριακὴν ψυχὴν. Τίποτε ἐξ αὐτῆς οὔτε κἂν χρωματισμὸς ἐλαφρότατος δὲν διαφαίνεται εἰς τὰ ἔργα του, ὅπου ἐξ ἐναντίας κυκλοφορεῖ μὲ τὴν σπινθηροβολοῦσαν εὐφυΐαν του καθαρώτατος χυμὸς ἑλληνικός. Θὰ ἦτο πάντως μωρὰ ἢ ἐπίνοια εἰς ἐξελέγομεν τὸν Λουκιανὸν ὡς ἥρωα, ἀφ' οὗ μάλιστα διηγῆθη καὶ αὐτὸς τὸ *Ἐνύπνιον* του ὡς ὁ Γιαννίρης τὸ ὄνειρόν του, διὰ νὰ ἐξυμνήσωμεν τὴν ψυχὴν τοῦ συριακοῦ λαοῦ, περιγράφοντες τὴν φιλοσοφικὴν καὶ

φιλολογικὴν κίνησιν καὶ ἐν γένει τὸν βίον τῶν Ἀθηνῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἐποθέσωμεν ὅτι ὁ Γιαννίρης μετέβη παιδιόθεν ὄχι εἰς Παρισίους, ἀλλ' εἰς τὸ Πεκῖνον καὶ ὅτι ἐκεῖ σπουδάσας ἔλαβε διπλώματα μὲ τὴν *πήχη* καὶ *ντουζίνες βραβεῖα* καὶ ἀνεδείχθη πρῶτος εἰς τὴν Σινικὴν γραμματολογίαν μεταξὺ ὄλων τῶν Μανδαρίνων τοῦ Οὐρανίου Κράτους. Οὐδεὶς βεβαίως οὔτε αὐτὸς ὁ Ψυχάρης θὰ ἐφαντάζετο νὰ γράψῃ τὸ ὄνειρο τοῦ Γιαννίρη μὲ τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς ἐξυμνήσεως τῆς Ρωμοσύνης καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ σχέδιον, μὲ τὴν λεπτομερῆ δηλαδὴ περιγραφὴν τοῦ περιβάλλοντος, τῶν κινεζικῶν ἠθῶν καὶ ἔθιμων, μὲ τὰς ραδιοουργίας, τοὺς πόθους καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν τάξεων τοῦ Πεκίνου καὶ μὲ μερικοὺς ἔρωτας ἐξύπνων καὶ λογίων γυναικῶν Κινέζων, τὰς ὁποίας ὁ συγγραφεὺς κατὰ μίμησιν τῆς Λιάνας καὶ τῆς Βέρσας θὰ μᾶς παρουσίαζε λόγῳ τῆς ἐλκυστικῆς δόξης τοῦ Μανδαρίνου Γιαννίρη *ὀλίγον τι ἐγκύους*.

Ἄλλ' ἂν συμπληρώοντες τὴν ἄνω ὑπόθεσιν φαντασθῶμεν τὸν κ. Ψυχάρην μεταβαίνοντα παιδιόθεν οὐχὶ εἰς Παρισίους, ἀλλ' εἰς τὸ Πεκῖνον, ἐγκαθιστάμενον ἐκεῖ, συγχρωτιζόμενον μὲ τοὺς Μανδαρίνους, γινόμενον γαμβρὸν ἐνὸς ἐξ αὐτῶν καὶ διατηροῦντα τὸν ἐθνισμὸν μὲ τὴν βαμβακερὴν κλωστὴν τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, τότε ἀλλάσσει ἡ ὑπόθεσις. Ὁ κ. Ψυχάρης συνεπῆς εἰς τὴν λογικὴν του, ἣτις ἐξεκόλαψε τὸ ὄνειρο τοῦ Γιαννίρη, θὰ μᾶς ἐφιλοδώρει τὴν αὐτὴν συγγραφὴν, μεταβαλλομένης μόνης τῆς σκηνογραφίας. Τὸ Πεκῖνον καὶ οἱ Κινέζοι θ' ἀντικαθίστων τοὺς Παρισίους καὶ τοὺς Γάλλους καὶ θὰ ἐξυμνεῖτο ἡ ψυχὴ τῆς Ρωμοσύνης κινεζικώτατα, ὅπως τώρα κατ' οὐσίαν ἐξυμνήθη γαλλικώτατα.

Ὁ Ροῖδης, ὁ τὴν εὐφυΐαν μετὰ τῆς λογικῆς δυνάμεως καὶ τῆς καλλιπερίας ἄριστα συνδυάσας ἐν τῇ νεωτέρῳ ἑλλή-

νικῆ φιλολογίᾳ, ὅσakis ἔβλεπεν ἔργον τι, ὅπου ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἐπιτέλεις ἀμοιβαίως ἀνταναιροῦνται, συνείθιζε τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ παραλογισμοῦ ν' ἀποκαλῆ **σκορδαλιὰ** χωρὶς **σκόρδο**. Τοιαύτην μᾶς προσέφερε καὶ ὁ Ψυχάρης, φανταζόμενος ὅτι ψάλλει τὴν Ρωμιοσύνην ἐκεῖ ποῦ δὲν ὑπάρχει, ἀφ' οὗ δὲν αἰσθανόμεθα κἂν τὴν μυρωδιὰ της.

Πῶς ὁ κ. Ψυχάρης, ἀνὴρ πολλῆς παιδείας, γνώστης πολλῶν φιλολογιῶν, μὲ πνεῦμα τείνον εἰς φιλοσοφικὰς καὶ ψυχολογικὰς παρατηρήσεις, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς προκειμένης συγγραφῆς του, καὶ ζῶν καὶ μορφωθεὶς εἰς ἀτμόσφαιραν φωτεινὴν καὶ διαυγῆ τῆς γαλλικῆς διανοίας, μὴ ἀνεχομένης εὐκόλως τὰς ἀντιφάσεις καὶ τοὺς παραλογισμοὺς, πῶς ὑπέπεσεν εἰς τόσον θεμελιῶδες καὶ ἀσυγχώρητον σφάλμα;

Θὰ ὑπάρχη κάποιος λόγος. Δὲν μᾶς τὸ λέγει ὁ ἴδιος, ἀλλὰ τὸν εὐρίσκομεν εὐκόλα. Τὸν ἔψαλεν ἤδη πρὸ αἰῶνων ὁ Ἄνακρέων εἰς ἓν ἄσμα τού, καὶ τὸν γνωρίζει ὁ κόσμος ὅλος. «Θέλω λέγειν Ἄτρείδας, θέλω δὲ Κάδμον ἄδειν ἅ βάρβιτος δὲ χορδαῖς ἔρωτα μῦνον ἤχει . . . Χαίροιτε λοιπὸν ἡμῖν ἤρωες ἢ λύρα γὰρ μόνους ἔρωτας ἄδει».

Καὶ αἱ χορδαὶ τῆς λύρας τοῦ Ψυχάρη, ἐν ᾧ κρούονται μὲ πρόθεσιν νὰ ἐξυμνηθῆ ὁ Ἄτρείδης ἢ ὁ Κάδμος τῆς Ρωμιοσύνης, ἠχολογοῦν μόνον τὸν ἔρωτα, ὄχι ὅμως ἐκεῖνον ποῦ ἐμπνέει τὸ αἰώνιον θῆλυ εἰς τὸν Ἄνακρέοντα, ἀλλ' ἐκεῖνον ποῦ ἐμπνέει ὁ ἴδιος εἰς τὸν ἑαυτὸν του, τὸν ἔρωτα τοῦ **ἐγὼ**. Μέρος τοῦ **ὑποκειμένου** του μετατρέπει εἰς **ἀντικείμενον**, καὶ μὲ τὸ περίσσευμα τοῦ πρώτου λατρεύει τὸ δεύτερον.

Τρίτην ἤδη φορὰν συλλαμβάνεται ἐπ' αὐτοφῶρῳ ὁ κ. Ψυχάρης ρέπων ὀρμεμφύτως πρὸς ὅτι εἶνε **ἀνάποδος**. Τὴν πρώτην συνελήφθη, ὅταν τὸν πρόλογον καὶ τὴν ἐπίκλησιν τῆς Μούσης ἐκρέμασεν ὡς οὐρὰν εἰς τὰ ὀπίσθια τοῦ βιβλίου τὴν δευτέραν, ὅταν ἐφαντάσθη (ἂν εἶνε δυνατόν!!) ἐντὸς τῶν

Παρισίων με γαλλικά ἦθη, ἔθιμα, πρόσωπα, γράμματα καὶ ἰδανικά νὰ δοξάσῃ . . . τὴν Ρωμοσύνην !!

Διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἐφαρμόζεται κατὰ γράμμα ὅτι εἶπε χαρακτηρίζων ἐν ἓκ τῶν προσώπων τοῦ μυθιστορήματος, τὸν Χόλβον : «Χαμπάρι γιὰ τίποτε δὲν εἶχε· γιατί ὁ Χόλβος κοίταζε καὶ λάτρευε τὸν Χόλβο μονάχα,, μὲ τρόπο ποῦ δὲν ἄδειαζεν ὁ δύστυχος νᾶχῃ τὸ νοῦ του κι' ἄλλοῦ». Πράγματι, ὁ κ. Ψυχάρης δὲν ἀδειαίνει νὰ ἔχῃ τὸν νοῦν του ἄλλοῦ. Ὡς ὁ Νάρκισσος ὁ κατοπτριζόμενος εἰς τὰ νερὰ τῆς λίμνης, βλέπει καὶ αὐτὸς πάντοτε καὶ θαυμάζει τὴν μορφήν του. Καὶ μὲ τὸν ἐγωϊσμόν του τὸν ὑπερτροφικὸν ἐγέμισεν ὅλον τὸ βιβλίον, ὅπου μέγας μεγαλωστί ἐξηπλώθη εἰς ὄλας τὰς σελίδας μὲ τόσῃν ἀδιακρισίαν, ὥστε δὲν ἀφήκε τόπον νὰ καθήσῃ ἄλλος ἥρωος ἐκτὸς τοῦ Ψυχάρη καὶ ἄλλῃ Ρωμοσύνη ἐκτὸς τῆς Ψυχαρικῆς.

Ὁ συγγραφεὺς ἐννοεῖ νὰ παῖξῃ ὁ ἴδιος τὸ πρόσωπον τοῦ ἥρωος Γιαννίρη καὶ τὸ παῖζει διὰ τῆς μεθόδου τῆς αὐτοβιογραφίας, φορῶν κοθόρνους διὰ νὰ φανῇ ὑψηλότερος εἰς τὸ ἀνάστημα καὶ εἰς τὰ ἰδανικά του τὰ ἀτομικά, ἀλλ' ὄχι προσωπεῖον. Ὁ ἐγωϊσμός του δὲν καταδέχεται νὰ καλύπτηται ὑπὸ προσωπίδα, ἀξιῶν αὐτὸς νὰ καλύπτῃ τὰ πάντα καὶ ν' ἀναμιγνύεται κατὰ τρόπον πρωτοφανῆ εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν προσώπων τοῦ μυθιστορήματος. Ἡ ἀνάμιξις αὕτη κάμνει, ὡς θὰ ἴδωμεν, τὴν μὲν δρᾶσιν ὅλως μηδαμινήν, τὰ δὲ πρόσωπα νευρόσπαστα κινούμενα σπασμωδικῶς καὶ ὅπως τύχη, πομφολυγώδη, ἀνίκανα νὰ δείξουν ὅτι ζοῦν ἰδικήν των ζωὴν καὶ κινήσουν τὸ ἐνδιαφέρον, τὴν συμπάθειαν ἢ τὴν ἀντιπάθειάν μας. Τοῦτο βέβαια ἐννοεῖ καὶ ὁ κ. Παλαμᾶς, ἀποσιωπῶν ὁμως τὸ κύριον αἴτιον τοῦ κακοῦ, τὸν ἀκόλαστον ἐγωϊσμόν, ὅταν λέγῃ : «Κάθε λογῆς χαρακτηρὲς καὶ κάθε λογῆς ζωγραφιᾶς περνοῦν μπροστά μας καὶ λυώνουν σὰν

ἄφροι καὶ σβύνουν σὰ φυσσαλίδες, μόλις πρὸς αὐτὲς ἀπλώ-
 νουμε τὰ χέρια»· μολονότι πρὸς τοιαῦτα ἀχαρκτηρίστα καὶ
 ἄψυχα πρόσωπα ὄφειλε μᾶλλον ὁ κ. Παλαμᾶς νὰ δεῖξη τὰς
 παλάμας του.

▲'.

Ὅτι διὰ τοῦ Γιαννίρη αὐτοβιογραφεῖται ὁ κ. Ψυχάρης
 εἶναι κατάδηλον. Ὑπεδείξαμεν ἤδη ὅτι εἰς τὰς μεγάλας
 γραμμὰς τῆς καταγωγῆς καὶ τῶν οἰκογενειακῶν του ἀναμνή-
 σεων, τῆς ἐν Παρισίοις παιδείσεως καὶ ἐγκαταστάσεώς του,
 τῶν ἐκεῖ σχέσεων καὶ τῶν πόθων του, ἡ ἀντιγραφή εἶ·αι τε-
 λεία, ἀναφαίνεται δὲ καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα δευτερεύοντά.
 Τόσον μάλιστα ἐπιδιώκει τὴν συνταύτισίν του μετὰ τοῦ Γιαν-
 νίρη, ὥστε καὶ ὅταν ὑπάρχη μυθοπλαστικὴ ἀνάγκη, δὲν ἐπι-
 νοεῖ κάτι, ἀλλὰ προτιμᾷ ν' ἀντιγράψῃ τὰς ἀτομικὰς του ἀνα-
 μνήσεις, ἀδιαφορῶν διὰ τὰς ἀντιφάσεις καὶ τὰ ἀσυμβίβαστα.
 Ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου παρίσταται ὁ Γιαννίρης ὅτι μετὰ τὸν
 θάνατον τοῦ πατρὸς του πωλήσας μερικὰ κτήματα μετέβη εἰς
 Γαλλίαν· ἄρα θὰ εἶχεν ἡλικίαν ἄνω τῶν 20 ἐτῶν. Ἐπειδὴ
 ὁμοῦς ὁ Ψυχάρης δεκαετῆς ὦν μετέβη εἰς Παρισίους καὶ μετὰ
 30-32 ἔτη ἐπανεῖδε τὰ ἐρεῖπια τῆς προγονικῆς ἐπαύλεως ἐν
 Πριγκήπῳ, τὰ γεγονότα αὐτὰ μετὰ τῶν παρομαρτούντων
 αἰσθημάτων ἀποδίδονται (σελ. 249) ἀπαράλλακτα εἰς τὸν
 Γιαννίρη, ὅστις φαίνεται ἐδῶ ὅτι ἦτο δεκαετὲς παιδίον καὶ
 ὄχι νεανίας, ὅταν ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους.

Ἄλλως τε, ἀφελῶς ὁμολογεῖται ὅτι αἱ ψυχαὶ τοῦ συγγρα-
 φέως καὶ τοῦ ἥρωος συνταντίζονται. Ὁ κ. Ψυχάρης λέγει
 (σελ. 283) ὅτι ἐγνωρίζετο παιδιόθεν μὲ τὸν Γιαννίρη καὶ
 ὅταν ἦλθεν αὐτὸς εἰς τὸ Νησί (Πρίγκηπον) ἐπανέλαβε τὰς
 σχέσεις καὶ συνωμίλου συχνά : «Ἐγὼ τὸν καταλάβαινα καὶ
 νὰ μὴν πολυμιλοῦσε. Ἐννοιωθα κατὰ τὸ φυσικὸ μου πῶς

ὅσο περισσότερο καθόμουνα μαζῆ του, τόσο περισσότερο γινόμουνα καὶ ἄγῳ Γιαννίρης ἴμερα τῆ ἴμερα».

Γιαννίρης λοιπὸν ἔγεινεν ὁ Ψυχάρης. Αὐτὸ δὰ τὸ βλέπομεν καὶ ἂν δὲν μᾶς τὸ ἔλεγε. Βιογράφος ὅμως καὶ ἐγκωμιστῆς μένει πάλιν ὁ Ψυχάρης, καθ' ὃν τρόπον ἓνας ζωγράφος τῆ βοηθεία τοῦ καθρέπτου εἰκονίζει ἑαυτὸν νεανικώτερον καί, ἔὰν ἦναι τυχὸν φαλακρός, μαλλιαρώτερον, καὶ ἔὰν ἦναι ὠχρός, με χρώματα ζωηρότερα, καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει ὠραιότερον διὰ νὰ κρεμάσῃ τὴν αὐταρέσκειάν του εἰς αἴθουσαν πινακοθήκης.

Ἄλλ' ἕκαστος βέβαια θὰ ἐρωτᾷ μετ' ἐκπλήξεως : «Καὶ δὲν ἠδύνατο ὁ κ. Ψυχάρης νὰ πλάσῃ διὰ τῆς φαντασίας του ἄλλον ἥρωα ;» Κάπου (σελ. 256) ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος ὅτι τοῦ *λείπει πρωτοτυπία*. Ἡ ἔλλειψις πρωτοτυπίας ἄγει κατ' ἀνάγκην εἰς ἀντιγραφὴν. Ἄλλὰ καὶ πάλιν γίνεται ἡ ἐρώτησις : Διατί ν' ἀντιγράψῃ ἑαυτὸν καὶ ὄχι ἄλλους ; Εἰς τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν ἀπαντῶμεν ἀνευδοιάστως ὅτι ὁ κ. Ψυχάρης ἐζήτησεν, ἀλλὰ καθ' ὅλην τὴν Ρωμοσύνην δὲν εὗρηκεν ἄλλον καλλίτερον ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του ! Καὶ ἔτσι αὐτὸς ἔγεινε τὸ πρότυπον τοῦ Ρωμοῦ καὶ ὁ πρωτοτυπώτερος Ρωμιὸς ἐξ ἀντιγραφῆς διὰ τῆς μεθόδου τοῦ καθρέπτου.

Ὁ κ. Ψυχάρης αὐτεπαινούμενος καὶ αὐτοθαυμαζόμενος δι' ὅλης τῆς συγγραφῆς, προβάλλων τὸ ἄτομόν του με τὰς γενικὰς γραμμὰς τῶν βιοτικῶν περιπετειῶν καὶ τῶν πόθων του ὡς τὸ ρωμείκον ἰδανικὸν δὲν φοβεῖται τὸ γελοῖον, οὔτε συλλογίζεται ὁ τοὺς ἄλλους ψυχολογῶν ὅτι κατὰ γνωστὴν ψυχολογικὴν ἀλήθειαν ὁ ἐξαίρων ἑαυτὸν καὶ περιαιτολογῶν γίνεται ὀχληρὸς καὶ συγκομίζει ἀντιπαθείας καὶ ἀπέχθειαν «ὁ φύσει πᾶσιν ἀνθρώποις ὑπάρχει. . . τοῖς ἐπαινοῦσιν ἑαυτοὺς ἄχθεσθαι».

Ὁ Δημοσθένης ἐκφέρων τὴν σκέψιν αὐτὴν ἐγνώριζε πόσον

ἔμειονέκτει ἀπέναντι ἀντιπάλου λοιδοροῦντος, κατηγοροῦντος καὶ διὰ τοῦτο ἠδέως ἀκουόμενον· ἀλλ' εἶχε τὴν δικαιολογίαν ὅτι ἠναγκάζετο εἰς περιαιτολογία ἀμυνόμενος κατὰ διαβολῶν καὶ στρεβλώσεων τῆς ἀληθείας. Ἐδῶ ποῖος ἠνάγκασε τὸν κ. Ψυχάρην νὰ προτιμήσῃ τὸ ἰδικόν του εἶδωλον ὡς πρότυπον ἤρωος, νὰ τὸ ὑψώσῃ ἐπὶ στυλοβάτου καὶ νὰ τὸ ἐξυμνήσῃ ;

Διότι ὁ Ψυχάρης παιδιόθεν ἐγκατέστη εἰς Παρισίους καὶ ἔγεινε γνωστὸς μεταξὺ τῶν Γάλλων λογίων ἢ διότι διωρίσθη, Καθηγητὴς καὶ φιλοδοξεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Πανακαδήμιον, ἔπεται ἄρα ὅτι τὸ ἰδανικὸν τῆς δόξης κατακτᾷ διὰ τὸν Ρωμῖον νὰ γίνεταί Παρισινός, ν' ἀκολουθῇ τὰ ἴχνη καὶ νὰ στενάξῃ τοὺς πόθους τοῦ Γιαννίρη Ψυχάρη ;

Ἐὰν τοῦλάχιστον προσέθετεν εἰς τοὺς τίτλους τοῦ Γιαννίρη καὶ ἓν δίπλωμα αἰρεσιάρχου τῆς γλώσσης, θὰ τὸν συνεκράτει καὶ τῶς εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν πατρίδα. Ἀλλὰ τὴν ιδιότητα τοῦ αἰρεσιάρχου δὲν δυνάσκει ὁ κ. Ψυχάρης εἰς κανένα, ὅχι τόσον ἀπὸ φόβον μήπως φανῇ χονδροειδῶς τελεία ἢ αὐτοβιογραφία, ὅσον ἀπὸ ζηλοτυπίαν, μήπως τὸ μοναδικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ προνόμιον τοῦ γλωσσικοῦ αἰρεσιάρχου συμερισθῇ ὄν ἄλλο, ἔστω καὶ δημιουργημά του. Τοιούτου εἶδους ἀστειότητα, νὰ ἰδῇ τουτέστι τὸ σκῆπτρόν του εἰς χεῖρας ἄλλου, δὲν ἀνέχεται οὔτε κατὰ φαντασίαν.

Πλὴν αὐτῆς καὶ ἐτέραν ἀνομοιότητα μεταξὺ προτύπου καὶ ἀντιγράφου ἀνακαλύπτωμεν, τὴν ἐξῆς : Ὁ Γιαννίρης δοξασθεὶς ὡς Γάλλος λογοτέχνης, δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ δοξασθῇ καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ λογοτεχνίᾳ, οὔτε καὶ ἀποπειρᾶται νὰ συγγράψῃ ἑλληνιστί, ὅταν ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸν βλέπομεν ὁμιλοῦντα ὅχι ὁμως καὶ γράφοντα Ἑλληνικά. Εἰς τοῦτο πολὺ ὀρθῶς καὶ μὲ ἀλήθειαν ψυχολογικὴν ἀσυνείδητον ὁ Ψυχάρης δὲν τὸν ἐξομοιώνει πρὸς ἑαυτὸν οὔτε

τοῦ δανεῖζει τὴν ἀτομικὴν τοῦ μεγαλοφυΐαν, διὰ νὰ μᾶς τὸν δείξῃ γράφοντα ἀριστουργήματα εἰς τὴν μητρικὴν τοῦ γλώσσαν.

Εἰς τοὺς λογοτέχνας ἑλλείπει πολλάκις ἡ συνείδησις τοῦ λόγου, δι' ὃν ὁ ἦρωσ των ἐν ὠρισμένῃ περιστάσει φέρεται πράττων ἢ λέγων οὕτω καὶ ὄχι ἄλλως. Ἡ κριτικὴ ἔρχεται κατόπιν καὶ περίεργος πάντοτε καὶ μὲ τὴν συνήθη πολυπραγμοσύνην της, ἀφοῦ ἀνασκάψῃ, ἀναλύσῃ καὶ διυλίσῃ, μᾶς ἀποκαλύπτει καλλονὰς τέως ἀοράτους καὶ λόγους ἀφανεῖς καὶ ἀπόκρυφα ψυχολογικὰ ἐλατήρια, ποῦ δὲν εἶχον κἄν περάσει ἀπὸ τὸν νοῦν τοῦ συγγραφέως.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου πᾶς κριτικὸς δύναται μετὰ πεποιθήσεως νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ὁ Ψυχάρης, οὔτε κατὰ διάνοιαν ἐσκέφθη διὰ τὸ φύσει ἀδύνατον τοῦ πράγματος, ὅτι ὁ ἐκγαλλισθεὶς Γιαννίρης ἠδύνατο νὰ συγγράψῃ ἑλληνιστί· ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶναι ὅτι τὸν παρουσιάζει ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀπηλλαγμένον ἀπὸ πάντα κλισμὸν φιλοδοξίας διὰ τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν. Ἐδῶ ἐνήργησεν ὁ συγγραφεὺς, ὅπως ἐνεργεῖ καὶ ἡ φύσις. Ἐδειξε τὸ φαινόμενον χωρὶς νὰ μᾶς εἶπῃ τὸν λόγον τοῦ φαινομένου.

Ἄλλὰ προκειμένου περὶ τοῦ ἀτόμου τοῦ ἀλλάζουν τὰ πράγματα. Ὁ κ. Ψυχάρης σκέπτεται καὶ πάλιν ἀνάποδα. Καὶ εἶναι τετάρτη φορά.

Προβάλλει τὴν ἀξίωσιν ὅτι καὶ αὐτός, καίτοι Παρισινὸς λόγιος, εἶναι ἱκανὸς ὄχι μόνον νὰ συγγράψῃ ρωμέϊκα, ἀλλὰ καὶ νὰ κοσμήῃ τὴν φιλολογίαν μας μὲ ἔργα ἀθάνατα, ἔργα ποῦ θὰ ζήσουν. Δὲν τὸν μέλλει δὲ ἂν ἡ ἀξίωσις του αὕτη προσκρούῃ εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν τῶν κοινῶν βροτῶν καὶ ἂν ἀντίκηται πρὸς τὸ ἀσυνειδήτως δοθὲν παρὰ τοῦ ἰδίου παράδειγμα τοῦ Γιαννίρη, καὶ πρὸς ἕτερον παράδειγμα ζωντανὸν τοῦ *Jean Moréas*, ὅστις, κατέχων σήμερον διαπρεπῆ

θέσιν εἰς τὸν Γαλλικὸν Παρνασσόν, ὁμολογεῖ ὅτι δὲν εἶναι πλέον ἱκανὸς νὰ γράψῃ εὐμορφα, οὔτε ἐν τετράστιχον ἑλληνιστί. Καὶ ὁ Μωρέας εἶχε δημοσιεύσει τομίδιον ἑλληνικῶν ποιημάτων καὶ δὲν ἦτο δεκαετὲς παιδίον ὅταν ἀποκατέστη εἰς Παρισίους.

Ποῖον τὸ αἷτιον τόσον συστηματικῶν τοῦ Ψυχάρη ἀντιθέσεων πρὸς πᾶν ὅ,τι ἐπιτάσσει ἢ φύσις καὶ ὁ κοινὸς νοῦς;

Τὸ **Ἐγὼ**, τὸ τερατωδῶς ἐξωγκωμένον **Ἐγὼ** τοῦ Ψυχάρη ὡς συγγραφῆς. Ὁμοίον του δὲν ἀπαντᾶται, νομίζομεν, εἰς οὐδὲν φιλολογικὸν ἔργον μὲ τόσῃ ἔντασιν καὶ τόσους ποικίλους τρόπους ἐμφανίσεως.

Ἄγνοοῦμεν πόσας μορφὰς ἐνσαρκώσεως ἔχει ὁ Βισνοῦ, ἡ θεότης τῶν Ἰνδῶν. Τὸ Ἐγὼ τοῦ Ψυχάρη ἔχει ἕξ. Ὅτι δὲ ὁ ἐγωϊσμὸς εἶναι ἡ θεότης τοῦ Ψυχάρη, μᾶς τὸ λέγει ὁ ἴδιος (σελ. 386): «Ποῖος εἶνε ὁ θεὸς τοῦ Γιαννίρη; ὁ ἴδιος ὁ Γιαννίρης».

1). Πρώτη μορφή ἐνσαρκώσεως εἶναι ἡ *αὐτοβιογραφία*. Περὶ αὐτῆς εἶπομεν ἤδη. Ὁ *Pierre Loti*, ὁ ὑποκειμενικώτερος ὄλων τῶν συγχρόνων λογογράφων, ὅστις διὰ τὸ ὑπερευαίσθητον μεταποιεῖ εἰς αἴσθημα πᾶσαν διὰ τῶν αἰσθήσεων ἐντύπωσιν καὶ συνειθίζει νὰ χρωματίζῃ αἰσθηματικῶς καὶ αὐτὴν τὴν κίνησιν τῆς διανοίας, αὐτοβιογραφεῖται εἰς μερικὰ ἔργα του (*Aziyadé, Mariage de Loti*): ἀλλὰ ποῖα διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἀλαζονικωτάτης προθέσεως τοῦ Ψυχάρη, δοξολογούντος καὶ ὑπερυψοῦντος ἑαυτόν, καὶ τῆς τοῦ Λοτιῆ, ἐξαίροντος καὶ θαυμασιῶς ζωγραφούντος μακρινὰς χώρας καὶ ξένας φυλάς ἔνεκα τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸν *ἐξωτισμόν*! Τὸ ἐκ τῆς ἐλαφροῦς ἄλλως αὐτοβιογραφίας μειονέκτημα ἐξαγοράζεται διὰ τοῦ θελκτικῆς καὶ ἐπαγωγῆς ὕφους, ἐν ᾧ ὁ κ. Ψυχάρης εἰς τὸ θεμελιῶδες ἀμάρτημα προσθέτει σωρείαν ἀνομημάτων ἔνεκα τῆς ἐλεεινότητος τοῦ ὕφους του.

2). Δευτέρα μορφή είναι ἡ συχνωτάτη εἰς τοὺς ἀναγνώστας ἐμφάνισις τοῦ συγγραφέως δι' ἀποστρεφῶν παραδοξοτάτων. Ὅτε μὲν λαμβάνει στάσιν ἀνωτέρου πρὸς κατωτέρους καὶ τοὺς ἀποκαλεῖ *παιδιά, παιδάκια μου ἢ μπρὲ παιδιά*. «Ἄληθινὰ εἶναι αὐτὰ ποῦ σᾶς λέω, παιδιά, καὶ συνέβησαν ἔτσι . . . Ἔχετε ἄδικο, παιδιά, νὰ μὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ὄβριους . . . Πρόσεξε καὶ θὰ τὸ καταλάβῃς . . . Παιδιά, μὲ τὰ σωστά μου σᾶς τὰ λέω». Ἄλλοτε μὲ τόνον ἀβρότερον προσαγορεύει τὸν ἀναγνώστην «φίλε μου . . . ἀδερφέ, καλέ . . . κτλ.». Ἄλλὰ συνηθέστερον προτιμᾷ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ὕφος γραιίας καὶ φλυάρου παραμάννας (ἢ, κατὰ Παλαμᾶν, τὸ ὕφος τοῦ παραμυθιοῦ ποῦ διηγεῖται μία γρηὰ ᾧ τὰ παιδιά της) καὶ ἐκ τῆς πλουσιωτάτης συλλογῆς του ἐγκατασπείρει ποικιλώτατα ἐπιφωνήματα, ὧν δείγματα ὀλίγα παραθέτομεν: «Ματάκια μου, ψυχὴ μου. Μὰ τὴ ζωὴ μου. Τί τὰ θέε. Ἄμὲ τί; Πῆς μου νὰ σὲ χαρῶ. Καλὲ τί λόγος; Ποῦ νὰ πῆς; Χωρατεύεις; Μὰ τί πειράζει; Δηλαδὴ νὰ μὴ τὰ μισοῦμε. Κατάλαβες; Τὴ δουλειά σου κ' ἔννοια σου. Καὶ πῶς γίνεται θὰ μοῦ πῆς ἐσὺ τώρα; Καὶ σὰν τί γύρευε ρωτᾷς μάθε το καὶ τοῦτο, ἀφοῦ τὸ ζητᾷς. Ἄκοῦς ἐκεῖ; Μὴ σὲ μέλλει. Ἔτσι θαρρεῖς! Δὲν τὸ εἶπα σωστά. Ἐνα, ἕνα πρέπει νὰ τὰ ποῦμε. Αἶ, ὄχι δὰ πιά, δὲ γίνεται. Ἄχ, τί κάθουμαι καὶ λέω! Νὰ ποῦμε τώρα ἀλήθεια. Νὰ μὴ λέμε δὰ καὶ κάθε τόσο πῶς ὁ Γιαννίρης ἦταν ἕνας κατσούφης καὶ νὰ βγάξουμε ὄλο ᾧ τὴ μέση τὰ μαχμουρλούκιά του, θὰ τὸν ἀδικήσουμε κτλ.».

Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ἀσυναισθίτως εἶτε ἐκ τῆς ὑπερόχου ἰδέας περὶ τῆς ἀτομικότητός του, εἶτε ἐκ τῆς ἀπομιμήσεως τοῦ ὕφους φλυάρου παραμάννας, ὀνομάζει, καὶ ὅταν ἀπροσώπως διηγεῖται, *παιδιὶ ἢ τὸ παιδιὶ* οὐ μόνον τὸν Γιαννίρη, ἀλλὰ καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ πρόσωπα τοῦ μυθιστορήματος, ἄρρενα καὶ θήλεια ἀδιακρίτως, δηλαδὴ συγγραφεῖς, καθηγη-

τάς, ποιητάς, ἀκαδημαϊκούς, ὑπουργούς, τὴν Βέρσαν, τὴν Λιάναν, τὴν Μυριάνναν.

Ἄμα ὁμως συγκινῆται καὶ θέλη νὰ συγκινήσῃ, εὐθύς ἢ ἀπρόσωπος διήγησις διακόπτεται, ἐμφανίζεται ὁ Ψυχάρης καὶ λέγει: «Θάποθνήσκανε μοναχά τους τὰ **παιδιά μου** τὰ **χαριτωμένα**, τὰ **χαριτωμένα μου παιδιά**», ἢ ἀναφωνεῖ: «*Αχ! ψυχὴ μου*». Δύσκολον βέβαια μὲ τοιαύτας αἰφνιδίους μετεμφιέσεις καὶ βιαστικὰς τρυφερότητας νὰ μεταδοθῇ ἢ συγκινήσις εἰς τοὺς ἀναγνώστας. Οὔτε ὁ γέλως μεταδίδεται εἰς τὸ ἀκροατήριον, ὅταν ὁ εὐφυολόγος βιάζεται νὰ γελάσῃ πρῶτος.

3). Τρίτη μορφή ἐνσαρκώσεως εἶναι ἡ αἰφνιδία παρουσία τοῦ Ψυχάρη μεταξὺ τῶν δρώντων προσώπων καὶ ἐνεργὸς σύμπραξις διὰ νὰ μεταδοθῇ ἴσως ἀλήθεια καὶ ζωὴ εἰς τὴν χαλαρότητα τοῦ μύθου π. χ. ὅταν πρόκηται νὰ ταξειδεύσῃ ἡ Μυριάννα εἰς Ἀθήνας, ὡς συνοδὸν τῆς παραλαμβάνει τὸν Ψυχάρην· διότι εἰς αὐτὸν ὡς φίλον του εἶχεν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην ὁ Γιαννίρης. Καὶ ἀπολαμβάνομεν τότε τὸ μοναδικὸν θέαμα νὰ βλέπωμεν τὸν Ψυχάρην ὡς **Τριμούτριον**, ὑπὸ τρεῖς μορφὰς καὶ ὑποστάσεις συγχρόνως, δηλαδὴ ὡς συγγραφέα διηγούμενον, ὡς αὐτοβιογραφούμενον Γιαννίρην καὶ ὡς πρόσωπον τοῦ μυθιστορήματος μὲ σάρκα καὶ ὄσῃ, ἀπαρᾶλλάκτως ὅπως οἱ Ἰνδοὶ τὸ **Τριμούτριον** μὲ τὸν Βισοῦ, τὸν Βράχμα καὶ τὸν Σίβα.

4). Ὁ τέταρτος τρόπος ἐνσαρκώσεως συνίσταται εἰς τὴν περιοδικὴν ἐμφάνισιν τοῦ συγγραφέως ὅπως περιαιτολογίῃ διὰ κανενὸς μονολόγου. Ὁ κ. Ψυχάρης αἰσθάνεται διαρκῆ κνισμὸν περιαιτολογίας καὶ εὐρίσκει πολλὰς μεθόδους διὰ νὰ τὴν ἐκφράσῃ πλαγίως. Ἄλλ' ὅταν ἡ φαγοῦρα τὸν καταλάβῃ ἐντονωτέρα, προτιμᾷ τὴν εὐθεῖαν μέθοδον νὰ ξυθῇ μόνος του καὶ τότε λέγει τὸν μονόλογόν του. Προδήλως αἰσθάνεται τότε μεγαλειτέραν ἡδονὴν παρὰ ἐὰν ἐξύετο παρ' ἄλλου, δηλαδὴ

ἐὰν ἐφραίνεται ὁμιλῶν ἄλλος ἀντ' αὐτοῦ. Ὁ ἄκρατος ἐγωϊσμός ἔχει ὡς κορωνίδα τὸν αὐτεπάινον. Ὁ δὲ κ. Ψυχάρης ἀναδείκνυται ὄντως ὁ τέροχος εἰς τὴν τέχνην τοῦ περιαιτολογεῖν, ἀνυπέροβλητος εἰς τόλμην καὶ δεινότητα.

Ἡ ἀρχαία κωμῳδία μετεχειρίσθη κάπως τὴν μέθοδον αὐτὴν δι' ἀναμίξεως ὅμως εὐφυῶν σκωμιμάτων μὲ τὸ ἀττικόν της ἄλας· ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σκώματα εὐρίσκομεν ἰσχυρότατον τὸν λογικὸν εἰρημὸν τῶν ἰδεῶν, ἐν ᾧ ἢ μὲν λογικὴ λιποψυχεῖ μὲ τοὺς αὐτεπαίνους τοῦ κ. Ψυχάρη, τὸ δὲ ἄλας λείπει ὅλως διόλου καὶ ἐδῶ καὶ ἐν γένει εἰς πᾶσαν σελίδα τῆς συγγραφῆς. Ὅταν π. χ. ὁ Ἀριστοφάνης κληρωθεὶς πρῶτος εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐσκέφθη ὅτι θὰ μειονεκτήσῃ ἀπέναντι τῶν συναγωνιστῶν λόγῳ ὅτι ἢ διδαχθισομένη τελευταία κωμῳδία ζωηροτέραν θ' ἀφήσῃ τὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς κριτάς, ἐσοφίσθη νὰ παρενείρῃ εἰς τὴν παράβασιν τοῦ χοροῦ κατὰ ἐγκωμιαστικὸν δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τὸ ἔργον του καὶ ἀπέτεινε τὴν περιφήμον ἐκείνην συμβουλήν πρὸς τοὺς κριτάς του, οἵτινες πρῶτοι βέβαια θὰ ἐγέλασαν· «Προσέξατε νὰ μὴν ὁμοιάσετε καὶ σεῖς τὰς ἑταίρας, αἱ ὁποῖαι δίδουν πάντοτε τὴν προτίμησιν εἰς τὸν τελευταῖον ἐπισκέπτην».

Ἄς ἴδωμεν τῶρα ἐν δεῖγμα αὐτεπαίνου τοῦ κ. Ψυχάρη. Προκειμένου τοῦ λόγου περὶ τῆς δόξης τῶν συγχρόνων ὁ συγγραφεὺς διηγούμενος ἰσχυρίζεται ὅτι ἐν Παρισίοις τιμοῦν καὶ προσκυνοῦν τοὺς ἐνδόξους ἀνδρας των, ἐνόσφ ζοῦν, θανόντας ὅμως τοὺς λησμονοῦν, διότι τοὺς ἐβαρύνθησαν καὶ ζητοῦν νὰ τοὺς «ξεφορτωθοῦν». Τὸν ἰσχυρισμὸν αὐτόν, ὅστις ἄλλως τε οὐδόλως ἀληθεύει ἐν Γαλλίᾳ, ὅπου συχνότερα καὶ περισσότερα παρὰ εἰς ἄλλας χώρας ἐγείρονται καθ' ἑκάστην ἀγάλματα εἰς τοὺς ἐνδόξους νεκρούς, ἀκολουθεῖ ἀποτόμως ἢ ἐμφάνισις τοῦ Ψυχάρη, ὅστις μονολογεῖ οὐχὶ πλεον πρὸς

μόνους τοὺς ἀναγνώστας, ἀλλὰ διὰ τὸ σπουδαῖον τῆς ὑποθέσεως πρὸς ὄλους τοὺς Ρωμίους ἐν γένει, ὡς ἐξῆς :

« Ἐσεῖς πάλε, παιδιὰ, μεγάλους μεγάλους, ποῦ νὰ πῆ κανεῖς, δὲν ἔχετε, μὰ καὶ τοὺς μικρούτσικους ποῦ ἀποχτήσατε ὅσο ζοῦνε, τοὺς βρίζετε μιὰ χαρά. Ἄμα πεθάνουνε, εἶνε θεοί, κι' ἄς εἶτανε καὶ κολοκύθια στὴ ζωὴ τους. Προτιμῶ τὸν τρόπο τὸ δικό σας. Μάλιστα νὰ μὴν σᾶς τὸ βαστῶ καὶ κρυφόν, οἱ βρисиές ποῦ ἀξιώθηκα ν' ἀκούσω ἀπὸ τὸ στόμα σας μοῦ δίνουνε θάρρος. Τώρα ποὺ τὶς ἀκούω κάθε μέρα θὰ πεθάνω ἡσυχος. Μὰ τί τάχατες ; Μόνο γιὰ τὶς βρисиές σας εἶνε ὁ λόγος μου ; » Ὁχι βέβαια. Κάθε φορὰ ποῦ μοῦ κίψετε καμμιά **ψεφτιά**, ποῦ μοῦ φερθῆτε ἢ **ἀνόητα** ἢ **ἀχρεῖα** τὸ κάτω κάτω χαίρομαι. Ξέρω τί θὰ μοῦ κάμετε κατόπι καὶ κοιμοῦμαι λαμπρά».

Ὁ κ. Ψυχάρης εἶνε βεβαιότατος καὶ διὰ τὴν δόξαν του σήμερον καὶ διὰ τὸν ἀνδριάντα του μετὰ θάνατον· διὸ κοιμᾶται τώρα ἡσυχος καὶ θὰ κοιμηθῆ τὸν αἰώνιον ἡσυχώτερος. Τὸ δὲ λογικὸν συμπέρασμα τῶν ιδεῶν του, ὅπως γνωρίζη νὰ τὰς ἐκφράζη μὲ τὴν ἰδικήν του σιφήνεια καὶ τὴν ἰδιόρρυθμον ἀλληλουχίαν τῶν ἐννοιῶν του, εἶνε ὅτι αἱ μὲν ὕβρεις ἀποτελοῦν τίτλον βέβαιον δόξης, οἱ δὲ **ψεῦσται**, οἱ **ἀνόητοι** καὶ οἱ **ἀχρεῖτοι** μετὰξὺ τῶν Ρωμαίων εἶνε οἱ ἐγείροντες τοὺς ἀνδριάντας μετὰ θάνατον.

Εἴμεθα λοιπὸν ἠναγκασμένοι νὰ συμφωνήσωμεν μὲ τὸν κ. Ψυχάρην, ὅστις τόσον καλὰ γνωρίζει νὰ ἐκθέτῃ τὰς ιδέας του μὲ τὴν ἰδικήν του γλῶσσαν, ὅτι ἐάν ποτε τοῦ ἐγερθῆ ἀνδριάς (καὶ θὰ ἐγερθῆ ἀφεύκτως κατ' ἐκ εἶνον), θὰ ὀφείλῃ τὸν ἀνδριάντα εἰς τοὺς **ψεῦστας**, τοὺς **ἀνοήτους** καὶ τοὺς **ἀχρεῖους**. Καὶ τὸν χαίρεται ἀπὸ τώρα, ὡς βλέπετε, τὸν ἀνδριάντα του.

Ἄς τὸν χαίρεται.

Ε΄

5) Κατὰ τὸν πέμπτον τρόπον τῆς ἐνσαρκώσεως, τὸν καὶ συνηθέστερον, ὁ κ. Ψυχάρης διακόπτει αἰφνιδίως τὸ διηγηματικὸν σκηνῆς τινος ἢ χαρακτηρισμοῦ καὶ ἰδίως τὰ πρόσωπα καθ' ἣν στιγμὴν μονολογοῦν λαμβάνει αὐτὸς τὸν λόγον καὶ ἀποτόμως στρέφεται πρὸς αὐτά, διὰ γὰρ δείξῃ, ὅτι σκέπτεται καὶ ψυχολογεῖ καλλίτερα ἀπὸ τὰ νευρόσπαστά του.

Καὶ ἐδῶ ἐγωϊστῆς ὁ κ. Ψυχάρης. Δὲν δίδει οὔτε καιρὸν εἰς τὰ πρόσωπα νὰ μάθουν τοῦλάχιστον διαλόγους καὶ νὰ ὁμιλοῦν διαλογικῶς μεταξύ των, οὔτε ἡσυχίαν εἰς τὸν ἀναγνώστην, ἔξαφνιζόμενον μὲ τὰς συχνὰς ἐμφανίσεις καὶ διακοπὰς τοῦ συγγραφέως. Κόπτει ὁ ἴδιος τὸ νῆμα τῆς διηγήσεως καὶ καταστρέφει πᾶσαν ἐξέλιξιν δράσεως κατὰ πᾶσαν στιγμὴν, διότι οἱ μονόλογοί του, αἱ συχνόταται παρεμβάσεις καὶ αἱ ψυχολογικαὶ σκέψεις του ἀποτελοῦν διαρκῆ **ἀντίδρασιν** κατὰ τῆς δράσεως καὶ καθιστοῦν τὰ πρόσωπα σχεδὸν ἄφωνα, ἄνευ ἰδίας βουλήσεως, ἄνευ σκέψεων καὶ ἀχαρακτήριστα, σωστὰ δηλαδὴ νευρόσπαστα, ἔξαρθώμενα διὰ χονδροειδῶν σπάγγων ἀπὸ τὰς χεῖρας συγγραφέως, σκεπτομένου περισσότερον τὸν ἑαυτὸν του παρὰ τὰ ἄθλια δημιουργήματά του.

Τὸν Γιαννίρην μονολογοῦντα περὶ τῆς πλησμονῆς τῶν ἐν Παρισίοις ἐξόχων ἀνδρῶν διακόπτει ὁ Ψυχάρης ὡς ἐξῆς (σελ. 22) : «Γιαννίρη μου καημένε, τί τὰ θές. Ἐδῶ δὲν εἶνε σὰ στήν Ἀθήνα. Δὲ βλέπεις τί πληθυσμός ; Ἐδῶ ξέρουν τί θὰ πῆ κεφάλι καὶ νοῦς. Ξέρουν ποῦ μεγάλα κεφάλια δὲν γίνονται μὲ τὴν ντουζίνα. Γιὰ [τοῦτο νῦν ἄχῃ κανεὶς καὶ

λιγάκι κεφάλι (1) ἔμαθαν πῶς κᾶτι ἀξίζει κι' αὐτό, κᾶτι εἶνε. "Ὅπως καὶ μὲ τὶς γυναῖκες. Δὲν πρέπει νὰ εἶνε μιὰ **τόντις** Ἀφροδίτη γιὰ νὰ σοῦ παινέσουν τὴν ὁμορφιά της. Φτάνει καὶ μιὰ νόστιμη μυτίτσα νάχη, φτάνει τὰ ματάκια της κᾶτι νὰ γυαλίζουν, κ' ἀμέσως ἀρέσει." Ἔτσι καὶ μὲ τὰ **μυαλά**. (Ὁ Ψυχάρης τελείως ἀγνοεῖ πόσον διαφέρουν τὴν σημασίαν τὰ **μυαλά** ἀπὸ τὸ **μυαλό**). Τί τάχατις; πρέπει νάχουνε μέσα τοὺς ἰδέες τόσες ὅσα μυλλιούνια στὴν κάσσα του ὁ μπαμπᾶς σου γιὰ νὰ τοὺς ποῦνε πλουσίους; "Ὁχι δά. Καὶ λίγος νὰ ἦνε ὁ παρᾶς, πάντα παρᾶς, καὶ μικρούτσικη ἢ φλέβα νὰ ἦνε πάντα φλέβα καὶ δὲ θὰ σοῦ τὴν καταφρονέση κανένας... » Καὶ ἔξακολουθεῖ μὲ τὸ αὐτὸ ὕφος σειρὰ παρομοίων σκέψεων παιδαριωδῶν καὶ ἀναξίων τῆς γραφίδος καὶ ἐνὸς ἀρχαρίου.

Ἄλλαχοῦ (σελ. 186) ἐνῶ ἡ Βέρσα, μονολογοῦσα τὴν ἀντίζηλόν της Λιάναν, ἰσταμένην ἐνώπιόν της βλακωδῶς ἄφωνον, ἔξαναγκάζει νὰ ἐγκαταλείψη τοὺς Παρισίους καὶ τὸν Γιαννίρη, διακόπτεται ἀποτόμως ἡ σκηνή, ἔξαφανίζονται ἀμέσως τὰ πρόσωπα, καὶ πᾶσα προσδοκία τοῦ ἀναγνώστου περὶ δραματικωτέρας κάπως πλοκῆς διαψεύδεται καὶ πάλιν. Διότι παρουσιάζεται ὁ Ψυχάρης καὶ ἀποτεινόμενος ἥμιστὰ ἱπποτικῶς πρὸς τὴν Λιάναν ἀρχίζει πάλιν ἓνα μονόλογον διὰ νὰ σύρῃ πρὸς ἑαυτὸν τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου: «**Γειά σου, γειά σου**, Λιανοῦλι μου καημένο. Θὰ φύγῃς. Θὰ πᾶς νὰ καθίσης μακριὰ ἀπὸ τὸ λατρεμένο σου τὸ Παρίσι. Θὰ ραγίσῃ ἡ καρδιά σου, Λιανοῦλι.

(1). Τὰς δύο λέξεις **λιγάκι κεφάλι** μεταχειρίζεται ὁ μὲν Ρωμιὸς ὅταν ζητῇ ἀπὸ τὸν ξενοδόχον τοῦ **ἀρνίσιο** κεφάλι, ὁ δὲ Ψυχάρης ὅταν χωρὶς τὸν ξενοδόχον λαὸν θέλει νὰ εἰπῇ **ὀλίγο μυαλό ἢ ὀλίγον νοῦν** εἰς τὰ **μεγάλα κεφάλια** ἀντιτιθενται τὰ **μικρὰ ἢ στενὰ κεφάλια**, οὐδέποτε τὸ «λιγάκι κεφάλι», ὅπερ οὐδεὶς μεταχειρίζεται κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ γλωσσοπλάστου Ψυχάρη.

Τώρα ποῦ φέβγεις, σὲ λυπᾶμαι. Ἄχ κακόμοιρο παιδάκι (!) ποῦ μήτε ἀγάπηςες . . . Ἄφησες φίλους, κάνεις ἄλλους. Παρηγοριέσαι . . . »

Ἡ ἔξακολούθησις εἶνε κατὰ τοῦτο ἀξιοσημείωτος, ὅτι ὁ κ. Ψυχάρης τερατωδέστερος τοῦ Πρωτέως ἀλλάσσει μορφάς, ἐνόσφ μονολογεῖ. Γίνεται δικηγόρος τοῦ Λιβάρη, ὁμιλεῖ ἐν ὀνόματί του, συνταυτίζεται μὲ αὐτόν, λησμονεῖ ὅτι ὁμίλει πρὸς τὴν Λιάναν, καὶ στρέφων τὰ νῶτα πρὸς αὐτὴν καὶ ἔχων ἄλλοῦ τὸν νοῦν καὶ ἄλλοῦ τὴν γλῶσσαν τελειώνει ὅπως-δήποτε τὸν μονόλογον πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ ἀναγνώστου ἀδημονοῦντος. Ἴδου πῶς βαθμηδὸν μεταμορφοῦται καὶ ἀλλάσσει ὕφος καὶ πρόσωπον : « Τοῦ Λιβάρη μόνο ἔχω τὴν ἔννοια. Γί θα γίνῃ ὁ κακορρίζικος δίχως ἐσένα; Μπᾶ! Εἶνε φρόνιμος, συσταζούμενος νέος. Εἶτανε καὶ ἡσυχὸ παιδί! . . . Κάλλια τὴν ἡσυχία μας. Δὲν εἶχε δίκιο; Πῶς ὅμως νὰ τὸ κατορθώσουμε κι' ἀφτό; Νὰ φύγουμε καὶ **μεῖς** σὰν τὴν Λιάνα, νὰ πᾶμε ἄλλοῦ . . . Τὸ Πανεπιστήμιο ἀλήθεια δικό **μας** πιά, μὰ **θέλουμε** ν' ἀναβοῦμε ἀκόμη πιὸ ψηλά».

Ἐτελείωσεν ὁ μονόλογος; Φεύγει ἀμέσως ὁ Ψυχάρης πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ὑποβολέως. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν κρύπτῃν τοῦ ὑποβολέως συχνὰ πυκνὰ ἐγείρει τὴν κεφαλὴν του, διὰ νὰ τὴν ἴδωμεν. Προσφωνεῖ ἐκεῖθεν τοὺς ἀναγνώστας καὶ ἐνίστε τοὺς Ρωμιοὺς ὄλους, παρεμβαίνει μεταξὺ τῶν κινουμένων σκιῶν, τὰς διασκορπίζει μὲ τοὺς μονολόγους του, φιλοσοφεῖ, νουθετεῖ καὶ ἐπιπλήττει ὄσους καὶ ὅπως τύχη, καὶ μὲ τὰς πολ-
λὰς διακοπὰς καὶ μεταμορφώσεις λησμονεῖ ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὸς καὶ ὁ ἀναγνώστης ποῦ εὐρίσκονται. Τὸ νῆμα τῆς διηγή-
σεως διαρκῶς κόπτεται, ἀλλ' ὁ Ψυχάρης κάμνει κόμβους καὶ τὸ δένει μὲ τὴν λέξιν **ἔξαφνα**, ἣτις φαίνεται νὰ ἦνε ὁ καταλ-
ληλότερος σύνδεσμος διὰ τὰ ἀσυνάρτητα.

Ὁ πρωτοφανὴς αὐτὸς καὶ κωμικώτατος τρόπος τοῦ συγ-

γράφειν εἶνε γνήσιον προῖον ἐγωῖσμοῦ ὑπερδιεγεργθέντος ὑπὸ κακοήθους πυρετοῦ. Ὁ κ. Ψυχάρης δὲν εἰμπορεῖ νὰ μείνη πολλήν ὥραν ἡσυχος, ἀφανῆς καὶ ἀπρόσωπος. Εἰς πρώτην εὐκαιρίαν ιδέας τινὸς ὀπωσοῦν ζωηρᾶς, δὲν βαστᾶ. Ἀρχίζει ὁ πυρετὸς καί, ὅπως τὸ θερμαινόμενον ὕδωρ πρὶν ἢ κοχλίση ἀρχίζει νὰ συρίζη, οὕτω καὶ τὸ ὕφος τοῦ Ψυχάρη τὸ ἀπρόσωπον ἀρχίζει ν' ἀλλοιοῦται καὶ νὰ συρίζη **ἄχ! ἄχ!** ἐπιφωνήματα πάθους, τὰ ὁποῖα, καίτοι ἀσυνήθη ἐν διηγήσει, συσσωρεύονται ἐν τούτοις ὡς ὕδατιμοὶ καὶ καθιστοῦν δυσδιάκριτον πλεόν τις ὁ λέγων, ὁ συγγραφεὺς ἢ κανὲν ἄλλο πρόσωπον ἐξωτικόν; Ἡ σύγχυσις καὶ ἀμφιβολία παρὰ τῷ ἀναγνώστῃ δὲν διαρκεῖ πολλὰ λεπτά, διότι ἐπέρχεται ὁ βρασμὸς καὶ κοχλάζων ἐμφανίζεται ὁ Ψυχάρης μονοκόμματος πότε μὲ τοὺς μονολόγους καὶ τὰς προσφωνήσεις του, πότε μὲ τὰς περιαιτολογίας του καὶ πότε μὲ τὰς σπουδαιοφανεῖς ψυχολογικάς του παρατηρήσεις, ἐξαφανιζομένων τῶν νευροσπάστων ἀπὸ προσώπου τῆς σκηνῆς.

Ὅσοι ἀνέγνωσαν τὸ θαυμάσιον βιβλίον τοῦ Θεοβάντη ἀδύνατον νὰ ἐλησμόνησαν τὸ κεφάλαιον ἐκεῖνο, ὅπου περιγράφεται ἡ ἐν τινὶ ξενοδοχείῳ αὐτοσχέδιος θεατρικὴ παράστασις νευροσπάστων ὑπὸ τινος πλανοδίου θεατρώνου. Κατ' αὐτὴν παρευρέθη μετὰ τοῦ ἀχωρίστου Σάντσου Πάνσα ὁ ἱππότης τῆς Ἐλεεινῆς Μορφῆς, ὁ περίφημος Δὸν Κιχῶτος, παρακολουθῶν μὲ προσοχὴν ὀλονὲν αὔξουσας τὴν ἐξήγησιν, ποῦ ἔδιδε διὰ τινος νεαροῦ ἡθοιοιοῦ ὁ ἐπιδέξιος θεατρώνης κρυπτόμενος ὀπισθεν τῆς σκηνῆς καὶ παρουσιάζων δραματικῶς τὰ νευρόσπαστα. Ὁ ἡθοιοιοῦς αὐτός, μεираκιον ἔξυπνον, ἀφηγεῖτο καὶ συγχρόνως κρατῶν ράβδον εἰς τὴν χεῖρα ἐδεικνυεν εἰς τοὺς θεατὰς τὸ φρούριον, ὅπου ἐκρατεῖτο αἰχμάλωτος ἡ ὠραία Μελισάνδρα, ἔπειτα τὸν πατέρα τῆς Κάρολον Μάγνον ἐρεθίζοντα τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ἡρωϊκοῦ γαμβροῦ

του, κατόπιν τὸν σύζυγόν της, τὸν ἀνδρεῖον ἱππότην Γαίφερον, ὅστις ἀποφασίζει ἐπὶ τέλος τολμηρότατα νὰ τὴν λυτρώσῃ ἐστρατεύων ἔφιππος καὶ μόνος κατὰ τοῦ φρουρίου καὶ τῆς πολυαρίθμου φρουρᾶς. Καὶ ἐξηκολούθει διηγούμενος πῶς ὁ Γαίφερος τὴν κατεβίβασεν ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν ἐπάλλξεων, πῶς τὴν ἔθεσεν ὀπισθὲν του ἱππασί καὶ ἤρξατο καλπάζων πρὸς τὴν πατρίδα του Γαλλίαν, πῶς ὁ φρούριχος ἀντιληφθεὶς ἀμέσως τὴν φυγὴν τρέχει κατόπιν ἄγων πολυαρίθμους ἱππεῖς μὲ ἵππους θυμοειδέστερους καὶ ἀελλόποδας, πῶς ὀλονὲν κερδίζει ἔδιφος, πλησιάζει τοὺς φυγάδας, πῶς ἰδοῦ . . . Δὲν ἐπρόφθασεν ὁ ἠθοποιὸς ν' ἀποτελειώσῃ τὴν δραματικὴν σκηνὴν διωκόντων καὶ διωκομένων. Διότι ὡς ἀστραπὴ ὁ Δὸν Κιχώτος ἐγείρεται, διασκελίζει τὰ θρανία τῶν ἀκροατῶν, ξεσπαθώνει, ὀρμᾶ πρὸς τὴν σκηνήν, φθάνει τὸν φρούραρχον καὶ τοὺς ἱππεῖς του καὶ κατακερματίζει τοῦ δυστυχοῦς θεατρῶνου τὸ παράπηγμα καὶ ὅλα τὰ ξύλινα ἀνδρείελα, μὴ ἐξαιρουμένου οὐδὲ τοῦ Καρόλου Μάγνου. Τὸ στέμμα τοῦ Καρόλου κοπὲν εἰς δύο ἔπεσε πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Δὸν Κιχώτου ζητοῦν ἔλεος.

Ὁ κ. Ψυχάρης μὲ τὸν ἐξημμένον ἐγωϊσμόν του καὶ ὁ Δὸν Κιχώτος μὲ τὸν ἐξημμένον ἱπποτισμόν του φθάνουν εἰς τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, καταστρέφουν ἀμφοτέρωι τὰ νευρόσπαστα διὰ νὰ δείξουν ἐμπράκτως τὴν προσωπιότητά των, ὁ μὲν ὡς συγγραφεύς, ὁ δὲ ὡς θερμὸς θιασώτης τοῦ πλάνητος ἱπποτισμοῦ. Ἡ ταυτότης τῶν ἀποτελεσμάτων ἀποδεικνύει τὴν ταυτότητα τοῦ ψυχολογικοῦ αἰτίου καὶ εἰς τοὺς δύο.

6) Ὁ ἕκτος καὶ τελευταῖος τρόπος τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ κ. Ψυχάρη παριστᾷ τὴν ἀποθέωσιν αὐτοῦ ὡς αἰρεσιάρχου, καὶ τότε οἱ λόγοι καὶ τὸ ὕφος του προδίδουν ἀσφαλῶς ὅτι κατέχεται ὑπὸ ἱερᾶς μανίας πρὸς ἐκτέλεσιν ἐντολῆς δοθείσης αὐτῷ ἄνωθεν. Δὶς συνητήσαμεν τὸ φαινόμενον αὐτό, ἀπαξ

εἰς τὸν προλογοεπίλογον καὶ δεύτερον κατὰ τὴν καταστροφὴν τῆς νήσου (Πριγκήπου) διὰ σεισμοῦ, ὅτε ὅλα τὰ πρόσωπα μὲ τρόπον εὐφυέστατον κατεστράφησαν διὰ νὰ δοθῇ τέρμα εἰς τὸ μυθιστόρημα μὲ τὴν περιφήμον φράσιν : « Ἄπ' ὅσους ἐγνωρίσαμε στὸ Νησί, σήμερα ζῆ μόνον ἡ θεία Πιπίκα ποῦ ἦταν φεβγάτη ἀπὸ τὸ Νησί μας, **καὶ γὰρ — ποῦ δὲν μπορεῖ ν' ἀποθάνω** ». Νὰ μᾶς ζήση ὁ ἀθάνατος Ψυχάρης !

Ἄλλ' ἔχομεν καὶ ἓν τρίτον δείγμα τοῦ Ψυχαρικοῦ δαιμονίου ἐν ἀρχῇ τοῦ 10ου κεφαλαίου. Τί πρῶτον καὶ τί ὕστατον νὰ θαυμάση κάνεις ἐδῶ ;

Προοιμιαζόμενος ὁ κ. Ψυχάρης μὲ ταπεινοφροσύνην ἐπίπλαστον λέγει ὅτι ζῆ μὲ προστύχους καὶ ἀπλοῦς, ὅτι δὲν ἔχει πρωτοτυπίαν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ θέλῃ παίρνει τοὺς τρόπους, τὸ ὕφος καὶ τὸ βᾶδισμα ἐκείνου, ποῦ συναναστρέφεται : « Ἀλλάζω κάθε πρόσωπον ποῦ θ' ἀνταμώσω· μπαίνει μέσα μου καὶ κάθεται. Πρωτοτυπία μοῦ λείπει καὶ πρέπει νὰ τ' ὁμολογήσω. **Ἀσήμαντος** κι' **ἀπρόσωπος** μὰ τὴν ἀλήθεια » Καὶ λέγει αὐτὰ, καθ' ἣν στιγμὴν ἀκριβῶς παύει νὰ ἦνε **ἀπρόσωπος** ὁ συγγραφεὺς, ἀφοῦ παρουσιάζεται κοὶ ὁμιλεῖ αὐτὸς ὁ Ψυχάρης, ὃ δὲ **ἀσήμαντος** γίνεται ἀμέσως ὁ **σημαντικώτερος**, ὁ **ἐνδοξότερος**, ὁ μόνος Ρωμιός, διὰ τοῦ στόματος τοῦ ὁποίου **ὁμιλοῦν οἱ αἰῶνες οἱ περασμένοι**.

Αἱ ἀντιφάσεις καὶ τὰ ἀνάποδα καὶ τὰ ὀξέως μωρὰ βροχηδὸν πλέον πίπτουν ἐδῶ ὡς ἀερόλιθοι ἀποσπώμενοι ἀπὸ τὴν πυρακτωμένην μᾶζαν τοῦ ψυχαρικοῦ ἐγωϊσμοῦ. Ἐν ᾧ μετριοφρόνως λαλεῖ περὶ ἐλλείψεως πρωτοτυπίας συγχρόνως ἀλαζονικώτατα ἀξιῶθ' ὅτι εἶνε ἄριστος ψυχολόγος καὶ ἄριστος ζωγράφος διότι ἀντιγράφει καὶ μιμεῖται τοὺς ἄλλους τελειότατα : « Ἀλλάζω μὲ κάθε ἄνθρωπο· μπαίνει μέσα μου καὶ κάθεται ». Εὐκταῖον θὰ ἦτο νὰ εἶχε τὸ **τάλαντον** αὐτό· διότι

τοῦ ἐν Γαλλίᾳ ρομαντισμοῦ, ἀπέδειξε διὰ σειρᾶς πυκνῶν ἐπιχειρημάτων καὶ διὰ παραδειγμάτων εἰλημμένων ἐκ τῶν κορυφαίων Γάλλων ρομαντικῶν ὅτι γνώρισμα ἰδιαίτατον καὶ χαρακτηριστικώτατον τοῦ ρομαντισμοῦ εἶνε ἡ διάσπαισις τῆς ἁρμονίας τοῦ ὅλου διὰ τοῦ χωρισμοῦ καὶ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ ἐγὼ πρὸς τὸ ὅλον. Οἱ συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ τῆς Σχολῆς αὐτῆς ἐννοοῦν νὰ μεταδίδουν εἰς τὸ κοινὸν τὰ μυχαιάτα τῶν ἀτομικῶν αἰσθημάτων καὶ σκέψεων, τὰς ἀναμνήσεις καὶ αὐτοβιογραφίας των, τὰς ἐκμυστηρεύσεις, τὰς παραδοξολογίας, τοὺς κρυφοὺς πόθους, τὰ ἀτομικὰ σχέδια καὶ πείσματά των. Ἐὰν τυχὸν ὁ ρομαντικὸς ποιητὴς συγχυσθῇ μὲ τὴν ὑπηρετίαν του, διότι δὲν ἔφερε τὸν προῶνδον καφὲν ἐγκαίρως, ἐννοεῖ τὴν δυσθυμίαν του αὐτὴν νὰ παρατάξῃ εἰς στίχους καὶ στροφάς, καὶ τὴν ἐπιούσαν ὀφείλει ὁ κόσμος ἀναγινώσκων τὸ ποίημα νὰ μάθῃ ἀφεύκτως τὴν ἐκ τοῦ παθήματος αὐτοῦ ψυχικὴν κατάστασιν τοῦ ποιητοῦ.

Ἡ σεμνότης, ἡ αἰδημοσύνη τῶν συγγραφέων τῆς κλασικῆς σχολῆς ἐμυκτηρίσθη ὑπὸ τῶν ρομαντικῶν. Ἐν ᾧ δὲ οἱ κλασικοὶ, πρὸς τήρησιν τῆς ἁρμονίας καὶ τοῦ μέτρου ἐν παντὶ ὡς πρῶτιστον ὄρον τοῦ εὐπρεπῶς γράφειν ἔθεώρουν τὴν ἀφάνειαν τοῦ ἐγὼ ὡς ἐπικινδύνου ταραξίου, ἢ τουλάχιστον τὴν αὐστηρὰν χαλιναγώγησιν τῶν ὁρμῶν του, οἱ ρομαντικοὶ τοῦναντίον, κρατοῦντες τὸ ἐγὼ εἰς διαρκῆ ἔκθεσιν, τὸ ἀνύψωσαν ἐπιδεικτικῶς ὑπεράνω τοῦ ὅλου, τὸ ἀντέταξαν ἀλαζωνικώτατα εἰς τὸ σύμπαν καὶ κατέστρεψαν τὴν ἁρμονίαν διὰ τῆς ἀκρατείας τῶν ἀτομικῶν παθῶν καὶ τῆς ἀμετροεπείας, ἣτις κατ' ἀνάγκην ἀκολουθεῖ αὐτάς. Εἰς τὴν ἀκράτειαν καὶ τὴν σύγχυσιν, εἰς τὸ πομπῶδες καὶ τὸ ἀσύμμετρον καταλήγει μοιραίως ἡ ἀλαζονεία τοῦ ἐγωῖσμοῦ καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἀρίστους συγγραφεῖς τοὺς εὐμοιροῦντας φαντασίας, αἰσθηματικότητος καὶ καλλιπείας, τὸν Σατω-

βριάνδον, τὸν Βίκτωρα Οὐγγώ, τὴν Γεωργίαν Σάνδην, τὸν Μισελὲ κτλ., πολλῶ μᾶλλον εἰς συγγραφεῖς ἤττονος ἀξίας.

Ἡ διαρκὴς αὕτη ἐπίδειξις τοῦ ἐγὼ (*montreur de soi*) ἀκολασταίνουσα παρήγαγεν ἐν τῷ ρομαντισμῷ εἰδικώτερον τὴν φιλολογίαν τῆς ἀναιδείας (*littérature d'imprudeur*), τὴν **ξετσίπωτη φιλολογίαν**, ὡς δέον νὰ μεταφρασθῇ παρ' ἡμῖν. Εἰς αὐτὴν πρέπει νὰ καταταχθῇ καὶ τὸ «*Ὀνειρον τοῦ Γιαννίρη*» μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι θὰ ἔχη τὰ πρωτεῖα· διότι δὲν γνωρίζομεν ἄλλον συγγραφέα διαλαλήσαντα τὸ ἐγὼ του τόσον, ὅσον τὸ διελάλησεν εἰς ὅλους τοὺς τόνους διὰ τυρονηγικῆς σάλπιγγος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ βιβλίου του ὀκ Ψυχάρης.

Ὁ θέλων νὰ ἴδῃ ποία χωρίζει ἄβυσσος τὴν ἀναιδιῶς ἐγωϊστικὴν φιλολογίαν ἀπὸ τὴν κλασικὴν, ἃς ἐνθυμηθῇ τὸν Πλάτωνα, ὅστις οὐ μόνον δὲν παρίσταται μετέχων τοῦ διαλόγου ὡς πρόσυπον διαλεγόμενον, ἀλλ' οὐδὲ ἀναφέρει κἄν λέξιν περὶ ἑαυτοῦ. Δις μόνον, καὶ τοῦτο ἐν παρόδῳ, μνημονεύει τὸ ὄνομά του, πρῶτον ἐν τῇ Ἀπολογία καὶ δεύτερον ἐν τῷ Φαίδωνι, ἐνθα δικαιολογεῖται ἡ ἀπουσία του λόγῳ ἀσθενείας: «Πλάτων δέ, οἶμι μὴ ἤσθένει». Καὶ τὸ ἀμίμητον αὐτὸ οἶμαι μαρτυρεῖ τὴν αἰδημοσύνην καὶ λεπτότητα τοῦ συγγραφέως, ἀποστέργοντος νὰ φαίνεται ὅτι γράφει καὶ βεβαιοῖ τι, ἔστω καὶ ἐποουσιῶδες περὶ τοῦ ἀτόμου τοῦ.

Κατεδείχθησαν ἤδη, νομίζω, ἐναργέστατα τὰ δύο θεμελιώδη σφάλματα τοῦ συγγραφέως. Τὸ πρῶτον ἀναφέρεται εἰς τὸ **ἔργον**, τοῦ ὁποίου ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἐκτέλεσις ἀμοιβαίως ἀνταναιροῦνται, τὸ δεύτερον εἰς τὸν **ἐργάτην**, τοῦ ὁποίου ὁ μέχρι μανίας ἐγωϊσμός κατακλύζει τὸ ἔργον εἰς βαθμόν, ἃς τὸ εἶπωμεν, ἀηδίας καὶ ἀγανακτήσεως.

Ἐκ τῶν δύο τούτων θεμελιωδῶν σφαλμάτων, τὸ ἐν μόνον θὰ ἤρκει νὰ καταστήσῃ ἐκτροματικὸν καὶ ἄξιον τοῦ Καιάδα ἔργον οἶονδῆποτε, εὐμοιροῦν ἄλλων τυχόν χαρισμάτων.

Εἰς τὸ ὄνειρον ὅμως τοῦ Γιαννίρη μάτην ἀναζητεῖ κανεῖς ἄλλα χαρίσματα, οἷον μῦθον καὶ πλοκὴν ἔντεχον, ὕφος ἔλκυστικόν, τάξιν, χάριν, κομψότητα, ὠραίας εἰκόνας καὶ ὠραίας μεταφοράς. Δὲν ὑπάρχουν, ὡς προείπομεν, οὔτε χαρακτῆρες· διότι οἱ χαρακτῆρες δεόν νὰ διαγράφονται κατὰ τὴν ἀνέλιξιν τῆς δράσεως τῶν προσώπων· ἀλλ' ἡ δρᾶσις σχεδὸν δὲν ὑπάρχει, ἀντικατασταθεῖσα διὰ τῆς μονομανίας τοῦ συγγραφέως, ἐννοοῦντος νὰ παρίσταται αὐτὸς καὶ νὰ ὀμιλῇ ἀκαίρως περὶ μυρίων πραγμάτων ἀσχέτων πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, νὰ ψυχολογῇ ἐν οὐδέοντι καὶ νὰ σύρῃ σπασμωδικῶς ἢ νὰ σπρώχνῃ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὰ πρόσωπα, καὶ τὰ παραγκωνίζῃ.

Διὰ τὸ ἀκούσων τὸν μῦθον ἰδίως ἐν τῇ ποιήσει, ὡς λέγει ὁ εὐφυέστατος τῶν Ἀγγλων συγγραφέων Σίδνεϋ Σμίθ, τὰ μὲν παιδία ἀφίνουν τὰ παίγνια τῶν, οἱ δὲ γέροντες τὴν ζεστὴν κόχην τῶν. Ἐν τῇ ἐποποιίᾳ ὅμως τοῦ κ. Ψυχάρη ὁ μῦθος δὲν ἀποσπᾷ κανένα ἀπὸ τὴν θέσιν του, κανένα ἀπὸ τὴν ἐργασίαν του, ἀλλ' οὔτε αὐτὸν τὸν ἀεργὸν ἀπὸ τὴν ἀεργίαν του ἀπωθεῖ ἀντὶ νὰ ἐλκύῃ τοὺς ἀκροατάς· διότι μῦθος καὶ πλοκὴ καταντοῦν κομβολόγιον ἀσυναρτησιῶν χωρὶς νὰ ἐξεγείρουν οὐδαμοῦ τὸ ἐνδιαφέρον κανενός.

ὑπάρχουν καὶ συγγραφεῖς, ἐπὶ τῶν δακτύλων ὅμως μετρούμενοι, ὡς ὁ Ἀνατὸλ Φράνς, συγγράφοντες ὠραιότατα βιβλία, ὅπου ὁ μῦθος εἶνε ἐμβρουώδης, ἢ δὲ πλοκὴ ἄτεχνος ἢ ἀπλή. Ἄλλ' ὁ Ἀνατὸλ Φράνς ἔχει τὴν ὑπάτην τέχνην ἐξ οἰασδῆποτε ἀφορμῆς, ἔστω καὶ εὐτελεστάτης, νὰ ἐκτυλίσῃ συνδυασμοὺς ἀπροόπτους, πλοῦτον ἰδεῶν καὶ σκέψεων καὶ εἰκόνων ὠραιοτάτων μὲ τόσῃν εὐστροφίαν καὶ πρωτοτυπίαν, μὲ τόσῃν λογικότητα καὶ ἐνάργειαν καὶ μὲ τόσῃν πάντοτε καλολογικὴν ἐντέλειαν, ὥστε ὁ ἀναγνώστης, θαμβούμενος ἐκ τῆς διπλῆς γοητείας, ἦν παράγουν ἐναμίλλως ἢ οὐσία καὶ ἡ μορφὴ τῶν νοημάτων, παρακολουθεῖ ὡς ἐν καλειδοσκοπίᾳ

τοὺς θαυμασίους ἔλιγμους τῆς διανοίας τοῦ καλλιπεσεστάτου τῶν συγχρόνων τῆς Γαλλίας πεζογράφων.

Οἱ ζηλοῦντες τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς συγγραφῆς, μὴ ἔχοντες ὅμως τὰ σπάνια ἐκεῖνα προσόντα, ὁμοιάζουν ὄχι βέβαια τὸν Ἰκαρον, ὅστις μὲ τὰ πρόσθετα καὶ κηρόδετα πτερὰ ἐπέταξεν ὀπωσδήποτε, ἀλλὰ τὸν πρῶτον τυχόντα δυσκίνητον καὶ χονδρὸν χειρώνακτα, ὅστις, βλέπων ἐπιδέξιον σχοινοβάτην καὶ θέλων νὰ τὸν μιμηθῆ, ἀναρριχᾶται μέχρι τοῦ σχοινίου διὰ νὰ κρημισθῆ ἀμέσως. Τοῦτο ἔπαθε καὶ ὁ Ψυχάρης καὶ ἐδούπησε πεσὼν τόσον μᾶλλον ἠχηρότερον, ὅσον ἔφερε μαζί του τὸν *εγωϊσμόν* καὶ τὴν *φλυαρίαν*, δύο βαρύτερα φορτία, τὰ ὁποῖα δὲν ἐννοεῖ ν' ἀποθέσῃ, καὶ ὅταν θέλῃ νὰ μιμηθῆ ἀβρὸν λογοτέχνην, οἷος ὁ Ἀνατὸλ Φράνς.

Τὸ συγκεχυμένον καὶ ἀκατάστατον τῆς συνθέσεως καὶ πλοκῆς μαρτυρεῖ ἔλλειψιν σχεδίου. Εἶνε βέβαιον ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἠρέκεσθη νὰ χαράξῃ μόνον τοὺς τέσσαρας ἐξωτερικοὺς τοίχους τῆς οἰκοδομῆς του, ἀφήσας τὸ ἐσωτερικὸν ὅλως κενὸν καὶ ἀφρεθὲς εἰς τὴν ἔμπνευσίν του, ὅπως ἐκάστοτε κατὰ τὴν φορὰν αὐτῆς γράφων τὸ παραγεμίξῃ μὲ διαμερίσματα καὶ δωμάτια, μὲ διαδρόμους καὶ περιδρόμους. Δι' αὐτὸ μέρη τινὰ ἔμειναν σκοτεινὰ καὶ ἄλλα στεροῦνται συγκοινωνίας δι' ἔλλειψιν κλίμακος. Ὁ κ. Ψυχάρης ἐννοεῖ νὰ κρατοῦν οἱ ἀναγνώσται φανοὺς διὰ τὰ σκοτεινὰ καὶ νὰ εἶνε γυμνασμένοι εἰς τὴν ἀναρρίχισιν ἐπὶ κάλῳ πρὸς ἄνοδον καὶ κάθοδον ἐντὸς δαιδάλου, ὅπου καὶ ὁ μίτος τῆς Ἀριάδνης δὲν ὠφελεῖ.

Ἀνέπτυξεν ὅμως πρωτοτυπίαν μοναδικὴν ὡς νουνὸς εἰς τὰ βαπτιστικὰ ὀνόματα τῶν δημιουργημάτων του. Διεννοήθη νὰ πλάσῃ παράλληλον κόσμον μεταξὺ τῶν δύο μερῶν τῆς συγγραφῆς, τῆς Δόξης καὶ τῆς Ἀγάπης, τῶν Παρισινῶν καὶ τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν, καὶ πρὶν γεννήσῃ τοὺς ἥρωάς του ἐφρόντισε τὰ τῆς βαπτίσεως κοιλοπονῶν τὰ ὀνόματα. Καὶ

εἰς μὲν τοὺς Παρισίνοὺς ἔδωκε τὰ ὀνόματα : Λιβάρης, Πρίν-
τας, Ραδούκης, Χόλβος, Χοῦρος, εἰς δὲ τοὺς Κωνσταντινου-
πολίτας δι' ἀναγραμματισμοῦ ἢ παρηγήσεως ἀντίστοιχα ὀνό-
ματα : Ραλίβας, Τάπρης, ~~καὶ~~ Καδούρης, Βόλχος Χοῦμος· ἀλλὰ
φοβηθεὶς μήπως ἡ εὐφρευστάτη αὕτη ἐπινόησις παρέλθῃ ἀπα-
ρατήρητος, ἐφιστᾷ ἰδιαζόντως ἐπ' αὐτῆς τὴν προσοχὴν τοῦ
ἀναγνώστου, τὸν ὁποῖον ἐκλαμβάνει **κουτὸν ὁ ἔξυπνος** συγ-
γραφεὺς καὶ ἴσως δικαίως, διότι εἶναι ἀναγνώστης του.
Λέγει λοιπόν : « Ὁ Ραλίβας . . . πὲρ ὁ Λιβάρης ἔμπορος.
Ὅπως κ' ὁ Λιβάρης κολάκευε τὸ γέρο Χοῦρο τὸν καθη-
γητὴ ἔτσι κ' ὁ Ραλίβας ἔφηνε καφέδες τοῦ γέρο Χοῦμου !
Ἄπάνω κάτω τὰ ἴδια . . . Ὁ Τάπρης ποιητὴς κ' ὁ Βόλχος
γλωσσολόγος. Μὰ τῆ ζωῆ μου. Θαρρῶ πῶς ἔμοιαζαν ὁ ἕνας
τοῦ Πρίντα τοῦ δικηγόρου, ὁ ἄλλος τοῦ Χόλβου τοῦ ποιητῆ ».

Σημειωτέον ὅτι ὁ ποιητὴς Τάπρης εἶνε αὐτὸς ὁ Σουρῆς.
Χαρακτηρίζεται δὲ ὡς ἀγαπῶν περισσότερο τὸν παρᾶν
παρὰ τὴν φιλοσοφίαν καὶ ποίησιν, ὡς ἐμπαίζων ὅλα καὶ γε-
λῶν δι' ὅλα, ψυχρὸς καὶ ἀδιάφορος κατὰ βάθος καὶ ἐστερη-
μένος θείου πυρός, καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὁμοιότητος
ἐκδίδων σατυρικὴν ἔμμετρον ἑφημερίδα τὸν « Βρωμίον » !!
Ὑποκλιθῶμεν πρὸ τοιαύτης εὐφυΐας. Ὁ Ψυχάρης κ' ἐδῶ ἀνά-
ποδος ἀποτελεῖ, ὡς βλέπετε, μοναδικὴν ἑξαίρεσιν μεταξὺ τῶν
Ρωμίων, διότι αὐτὸς μόνος ἀντιπαθεῖ καὶ κακολογεῖ τὸν δημο-
φιλέστατον ποιητὴν μας.

Ἡ περὶ τοὺς ἀναγραμματισμοὺς ἀσχολία εἶνε βεβαίως
παιδαριώδης, ἀλλ' ἀποδοτέα μᾶλλον εἰς τὴν ἰσχὺν τοῦ ἐνστί-
κτου, ὅπερ παρὰ τῷ Ψυχάρῃ γεννᾷ διαρκῶς τὰς ἑξαίρεσεις
τῶν κανόνων, τοὺς πολέμους κατὰ τοῦ κοινοῦ νοῦς καὶ ἐν
γένει τὰ **ἀνάποδα**. Ἀφοῦ ψάλλον τὴν Ρωμιοσύνην κατώρ-
θωσε νὰ γράψῃ ὄνομα καὶ πράγμα **φραγκικὴν** ἐποποιίαν,
ἔπρεπε καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐποποιίᾳ τῆς Ἀγάπης τὰ σπου-

δαιότερα πρόσωπα νὰ λάβουν ὀνόματα ὄχι ἑλληνικά. Καὶ ἐὰν δὲν ἐβλέπομεν ἐκεῖ τὸν κηπουρὸν Σταμάτην, τὴν Πιπί-
καν, τὴν Σαβέραιναν καὶ τὴν μαλλιαρικῶς διαφθαρεῖσαν **Φταλοῦλαν**, ἠδύνατο πολὺ καλὰ καὶ τὸ εἰδύλλιον αὐτὸ νὰ περάσῃ ὡς ξένον.

Ἡ δύναμις τοῦ ἐνπτίκτου αὐτοῦ παρασύρει καὶ τοὺς ἀρί-
στους τῶν ὀπαδῶν τοῦ αἰρεσιάρχου εἰς παραδοξολογίας καὶ
εἰς λογικὰ παραπτώματα. Ὁ Παλαμᾶς ἀναγκάζεται νὰ ὁμο-
λογήσῃ ὅτι ἡ ἐποποιΐα τῆς Δόξης εἶνε φράγκικη, ἀλλὰ δέχεται
συγχρόνως ὅτι ὁ Γιαννίρης εἶνε τὸ **σύμβολον τῆς ἑλληνι-
κῆς μεγαλοφυΐας**. Διὰ νὰ μὴ χανδακώσῃ τὸν διδάσκαλον,
χανδακώνεται ὁ ἴδιος ὑπὸ τὸ βάρος τόσον μεγάλου παραλογι-
σμοῦ, ὅπου σφαδαῖζον δύο ἔννοιαι ὅλως ἀντίθετοι καὶ ἀσυμ-
βίβαστοι. Ἄλλ' ὁ Παλαμᾶς ἐν τῇ κρίσει του, διαβλέπων ὅλα
σχεδὸν τὰ ἐλαττώματα, λατρεῖ καὶ αὐτὰ ὡς ἀνήκοντα εἰς
λατρευόμενον πρόσωπον καὶ ἄλλα μὲν, οἷον τὸ ἀκανόνιστον
καὶ ἄορθμον, θεωρεῖ ἐλαττώματα ἀξιαγάπητα καὶ ὑπέριστα
τῶν προτερημάτων, ὅπως εἰς τὸν Σαιξπηρον, ἄλλα δὲ θω-
πευτικῶς ἀντιπαρέρχεται καὶ εὐρίσκει νὰ εἴπῃ δύο καλοὺς
λόγους καὶ δι' αὐτὰ, ὡς ἐραστὴς δικαιολογῶν ὅτι ἀγαπᾷ τὴν
ἄσχημον κόρην, ἀκριβῶς διότι φαίνεται εἰς τοὺς ἄλλους **κου-
τῆ** καὶ **στραβή**.

Περὶ τοῦ **ὑφους** ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐν τῇ νεοελληνικῇ
φιλολογίᾳ δὲν ὑπάρχει βιβλίον γραφὲν εἰς οἰονδήποτε ἰδίωμα,
εἰς καθαρεύουσαν, ὑπερκαθαρεύουσαν, δημοτικὴν ἢ μαλλια-
ρικὴν, μὲ ὑφος ἀνοστότερον καὶ πληκτικώτερον καὶ μὲ φλυα-
ρίαν τόσον ἀφόρητον.

Ἡ γενικὴ ἐντύπωσις ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ «Ὀνειρον
τοῦ Γιαννίρη» εἶνε ὅτι ὁ κ. Ψυχάρης ὁ σοβαρὸς καθηγητὴς, ὁ
εὐγενέστατος βέβαια τοὺς τρόπους παρισινός, ἔλαβεν ἄνευ
οὐδεμιᾶς ἀνάγκης τὴν παράδοξον ἀπόφασιν συγγράφων τὸ

βιβλίον του νὰ μεταμφιεσθῆ εἰς μίαν γραῖαν παραμάναν. Ἐφόρεσε μεσοφούστανο, κοντογοῦνι καὶ φακιόλι, λεπτύνας δὲ καὶ τὴν φωνὴν καὶ μιμούμενος τὸν τρόπον τοῦ ὁμιλεῖν, τὰς χειρονομίας, τὰ ἐπιφωνήματα, τὸν τόνον καὶ τὴν φλυαρίαν τῆς πολυπεύρου αὐτῆς γλωσσοκοπάνας, ἀνέμιξε τὰς ἰδέας καὶ σκέψεις αὐτῆς μὲ τὰς ἰδικάς του. Οὕτω κωμικώτατα μετημφιεσμένος μᾶς εἰσάγει εἰς τὸν κόσμον τῶν γραμμάτων ἐν Παρισίοις καὶ μᾶς ὁμιλεῖ μὲ τὴν μεγαλειτέραν ἀτασθαλίαν περὶ παντοειδῶν πραγμάτων, ὅτε μὲν κοινῶν καὶ τετριμμένων, ὅτε δὲ περὶ ὑψηλοτέρων θεμάτων τέχνης, φιλολογίας, φιλοσοφίας καὶ ψυχολογίας.

Εἰς πολλὰ μέρη ἀπατάται κανεὶς τόσον, ὥστε εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὑπὸ τὸ φακιόλι μιᾶς παραμάνας καλύπτεται κρανίον ἐνὸς καθηγητοῦ σκεπτομένου καὶ γράφοντος ὡς ἑξῆς : « Τῆς ἀγάπης τὰ φίλῃα καὶ τὰ χαίδια τὰ νοστιμύουνταν (ἡ Λιάνα) κάμποσο, δὲν τὴν ἔπιανε πάλε ἡ τρέλλα ποῦ νὰ τῆς ἔρθῃ **σεισμός**. Ὅχι μόνο τὰ γουστάρειζε ὅπως καὶ τὰ **ξαχαρωτά, τὶς πάστες καὶ τὰ λουκουμάκια**. Κάθεσαι καὶ σοῦ σερβίρουν κανένα γλυκὸ μὲ τὸ κέφι σου, καὶ καταπίνεις ἀπὸ πάνω ἕνα ποτηράκι νερό, μὰ δὲν λὲς κιόλα νὰ βάλῃς τὸν κόσμο ἄνω κάτω γιὰ ἕνα γλύκυσμα. Μὲ τὴν ὥραν του κι' ἀφτό καὶ τότες τὰ χαίρεσαι διπλᾶ ποῦ τ' ἀπεθύμησες καὶ ποῦ τώρα τὸ νοιώθεις καὶ σοῦ λυώνει ἀγάγια ἀγάγια στὸ στόμα. Γλύφεις τὴ γλῶσσά σου καὶ προσμένεις ἡμερὰ κι' ἕνα δέφτερο, φθάνει νὰ μὴ χολοσκάνῃς καὶ ὅλα βολέβονται λίγο λίγο ! »

Εἰς τὰ πλεῖστα ὁμως προδίδεται ὁ μασκαρωμένος συγγραφεὺς ἔνεκα τῆς παραδόξου ἐπιθυμίας νὰ θέτῃ λέξεις καὶ φράσεις χυδαίας Ρωμιῶν εἰς τὸ στόμα λογίων Γάλλων : « Λουκουμάκι μου ἔσὺ ποῦ νὰ σὲ χάψω ! » λέγει ὁ Γιαννίρης πρὸς τὴν Λιάναν, τὴν ὁποίαν κατωτέρω

προμοιάζει πρὸς « ἓνα ροδάκινο ποῦ ὀρέγεται· νὰ δαγκάσῃ λιγάκι, μυρωδάτο ροδάκινο ποῦ νὰ πάρῃ ἡ ὀργή ! »

Ὁ Γιαννίρης καὶ ὁ Ραδοῦκης, δύο πρωτεύοντες φιλόλογοι, ὁμιλοῦν καὶ φέρονται ἐν Παρισίοις χυδαιότερον παρὰ δύο κουτσαβάκιδες τῆς συνοικίας Ψυρῆ : « Καὶ τώρα μᾶς καταδέχεσαι ; **Μὲ τὸ παρδό !** — Γιὰ νὰ σοῦ πῶ, Ραδοῦκο τὸ πῆρες πολὺ ἀπάνω σου. Τί φερσίματα εἶνε τοῦτα ; Μᾶς ἔχεις ἓνα ὕφος ποῦ ποιὸς σὲ πιάνει. Μήπως ἔγινες **γενεράλες ; Μπρὲ μωρέ !** τὸ Ραδοῦκο ! Διέστε τότε ! Καὶ στοῦ Ραδοῦκου του τὴν πλάτη νὰ σου ποῦ κατεβάξει καὶ μιὰ γροθιά καὶ τὸν κυττάξει καὶ χαίρεται ! »

Ζ΄.

Πρὸ τριῶν αἰώνων ἐν Γαλλίᾳ ἐγράφοντο μυθιστορήματα **ποιμενικά**, ὅπου οἱ ἥρωες καὶ αἱ ἡρωίδες ὡς βουκόλοι καὶ ποιμενίδες εἶχον τρόπους καὶ γλῶσσαν μαρκησίων καὶ δουκισσῶν. Ἐφόρουσαν νομίζω καὶ μεταξωτὰ ὀδηγοῦντες τὰς αἰγας ἢ τὰ πρόβατα. Ἐπέπρωτο ὁ κ. Ψυχάρης, ἐμπνεόμενος πάντοτε ἀπὸ τὸ ἔνστικτον τῆς ἀναποδιᾶς, νὰ συγγράψῃ μυθιστόρημα ἀντιστρόφως ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνα καὶ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ γάλλους ἀκαδημαϊκοὺς καὶ τὸ ἄνθος τῶν παρισινῶν λογίων ὁμιλοῦντας καὶ φερομένους ὡς οἱ βαναυσότεροι τῶν καπηλείων Ρωμιοί.

Ἐπόμενον ἄλλως τε ἦτο τὸ μασκάρευμα τοῦ συγγραφέως νὰ μεταδοθῇ εἰς τὴν φρασεολογίαν του. Διὸ βλέπομεν ὅτι οἱ Παρισινοὶ εἰς τὴν λέξιν **Ἀκαδημία** « **ἀνοίγουν τὸ στόμα δύο πῆχες** », ὅταν ξεκαρδιζονται μὲ τὰς κωμωδίας τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Χαράμη « **δὲν τοὺς μνήσκει ἄντερο ἀπὸ τὰ γέλοια** », προκειμένου νὰ χαιρετήσουν εὐλαβῶς κανένα ποιητὴν ἢ ἀκαδημαϊκὸν **κάμνονν τεμενάδες**· καὶ ὅταν θέλουν νὰ εἰποῦν ὅτι ἔχουν πολλὰ χρήματα, πολλὰ ἄρθρα καὶ πολλὰς

γυναῖκας, λέγουν ἀπλούστατα «χρήματα σακκιά», «ἄρθρα με τὴν ὀκᾶ» καὶ «γυναῖκες με τὸ καντάρι!»

Λέξεις ξέναι, ὅσαι δὲν ἠκούσθησαν οὔτε ἀκούονται πλέον εἰς τὰς ὁμιλίαις καὶ συναναστροφάς, ἐπωφελούμεναι τὴν εὐγενῆ πρόσκλησιν τοῦ εὐθυμούντος συγγραφέως εἰσώρμησαν εἰς τὸ βιβλίον, ὡσὰν νὰ ἦτο αὐτὸ καφωδεῖον ἢ αἴθουσα προσωπιδοφόρων. Σενάτοροι, μπανκέρηδες, γενεράλες, μπουρλόξο, ντοπροσύνη, μόμπιλα, τράβες, μεδοῦλλι, χουζοῦρι, σαλότο, μπουλεβαριοῦ, πιάτσα, τὸ παρτίδο του, τ' ἀντρέσσο, βίζιτα, τὸ ράγκο, κατσιόρησε, μπούχησε, βαζγέστησε, γιουροῦσι, τσιτσιμπης, μουστερηδες, πεσκέσι, σόϊ, ριχτίμι, βαξέ καὶ μερικὰ ζευγαρωτὰ με ἑλληνικὰ ταυτόσημα κρατούμενα σφικτὰ ἀπὸ τοῦ βραχίονος: **θόρυβος καὶ πατιρντί, βάσανα καὶ ντέρτια, κουσοῦρια καὶ λαττώματα, μπάνιο καὶ λουτρό,** καὶ πλῆθος ἄλλο τοιούτων καὶ χειροτέρων ἐξακολουθοῦν χορεύοντα τὸν κόρδακα ἢ τὸ παρισινὸν **κανκὰν** πρὸς τιμὴν τῆς ψυχαρακῆς Ρωμιοσύνης.

Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τοιαύτην ὁμήγυριν πλήρη χυδαιότητος δὲν ἔχουν θέσιν ἡ χάρις, ἡ κομψότης καὶ τὸ πνεῦμα. Τρόντι ὁ κ. Ψυχάρης ὁσάκις ἀποπειρᾶται νὰ φανῆ ἀστεῖος καὶ χαρίεις ἀναπτύσσει χάριτας καμήλου. Ἐς κρίνη ἕκαστος ἐκ τῶν ἐπομένων ὀλίγων δειγμάτων εἰλημμένων τυχαίως ἐκ τοῦ σωροῦ: «Τὰ βιβλία τοῦ Ἄλφα πουλιούντανε, πουλιούντανε, λὲς κ' ἦσαν **κουλουράκια**». «Ὁ μπαμπᾶς του γερὸ κεφάλι κ' ὠραῖο κοντύλι, ἔγραφε κ' ὁ **γιούκας** (ὁ υἱὸς) **με τὴν ὀκᾶ**». «Ὁ Χάλδοβας (ἔβραϊος **ἐγδότης**) ἄρχισε ἀπὸ τιποτένια· πουλοῦσε, **μὰ τὸν Ἀβραάμ,** βιβλία στοὺς δρόμους». Τὴν αἰδημοσύνην τοῦ Γιαννίρη αἰνιτιτόμενος εὐφυολογεῖ: «Στάσου καὶ νὰ μοιάξῃ **ντομάτα**». Ἀποθνήσκει ὁ Ραδούκης, ὁ **νεανῆσιος** φίλος του καὶ τὸν μοιρολογεῖ ὡς ἐξῆς: «Πᾶει ἡ **καρδερίνα** μου ἢ καϋμένη· πᾶν καὶ τὰ φτεράκια της τὰ

λιοβαμένα... **Ἄχ, καρδερίνα μου ἐσύ. Καρδερίνα** μου γιὰ πάντα σὲ ἀποχαιρετῶ!» Φυσικώτατον εἰς τὸν κ. Ψυχάρην μὲ τὸ ἀνάποδον πνευμά του καταντᾷ τὸ κατόρθωμα ὥστε ἀπὸ μοιρολογήματα νὰ παράγονται γέλωτες καὶ καγχασμοί.

Βρίθει μεταφορῶν καὶ εἰκόνων τὸ βιβλίον: Ἐκ τούτων ὀλίγιστα ἔχουν καλὴν τὴν ἐπίνοιαν, ἀλλ' οὐδεμία εἶναι ἐπιτυχῆς δι' ἔλλειψιν μέτρου καὶ καλαισθησίας. Τὸ πομπῶδες καὶ ὑπερβολικόν, τὸ πρόστυχον, συχνότατα δὲ καὶ ἡ μορολογία ἢ εἰσχωροῦσα καὶ εἰς αὐτὰς τὰς μεταφοράς, προσθέτουν ἀσχημίας ἐπὶ ἀσχημιῶν.

«Πιπίλιζε ὁ ἴδιος τὰ μυαλά του, κᾶτι γὰ βροῆ, κ'ἔτι νὰ γραψῆ ἢ καὶ νὰ πῆ ἢ καὶ νὰ κἀνη, ποῦ νὰ πέσης ἀνάσκελα καὶ ν' ἀπορῆς». Ἴδου μία εἰκὼν μεταφορικὴ, ἔχουσα καίτοι σύντομος πολλὰ τὰ γελοῖα. «Νὰ πέσης ἀνάσκελα καὶ ν' ἀπορῆς» εἶναι εἰκὼν γελοία βεβαίως ἀλλὰ πρωτότυπος τὴν ἔγγραφον μόνος ὁ Ψυχάρης καὶ δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ τὴν ἐπαναλάβῃ κανεὶς. Τὴν ἄλλην ὅμως εἰκόνα «πιπίλιζε ὁ ἴδιος τὰ μυαλά του» ἔδανείσθη παρὰ τῶν χειροτέρων ρομαντικῶν, λόγῳ στενῆς πνευματικῆς συγγενείας. Ὁ Brunetiere κακίζων τὸν Richeriu διὰ τὸ τερατῶδες τῶν μεταφορῶν του, ἀναφέρει ἀκριβῶς τὴν αὐτὴν γελοῖαν εἰκόνα: «*Gens de lettres qui s'ouvrent le crane pour arracher avec leur doigts une idée de leur cerveau.*» Ἐκ τούτου καταφαίνεται πόσον ἐλαττωματικὴ εἶναι ἡ αἴσθησις τοῦ καλοῦ παρὰ τῷ Ψυχάρῃ, ἀφ' οὗ καὶ ὅταν ζητῆ δανεικὰ κ' ἀγύριστα, δὲν γνωρίζει νὰ ἐκλέγῃ τοῦλάχιστον τὰ καλλίτερα προτιμῶν τὰ χειρότερα.

Ἄλλὰ καὶ αἱ σύντομοι εἰκονικαὶ φράσεις προδίδουν τὴν τάσιν τοῦ συγγραφέως πρὸς ὑπερβολὰς καὶ τερατολογήματα. «Ἀπὸ τὸν καθημερήσιο τὸν κρότο, κ' ὁ ἄνεμος πιά εἶχε **κουφαθῆ**!» «Τὸ μυαλό του πατητῆρι· σὰ σταφύλι τὸ πατοῦσε γιὰ νὰ βγάξῃ ζουμί!»

Κατὰ πᾶσαν σελίδα ὁ κ. Ψυχάρης φωρᾶται ἀγνοῶν τὴν φρασεολογίαν τοῦ λαοῦ, ὅπερ φυσικώτατον· διότι δὲν εὐρίσκεται εἰς ἄμεσον ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν λαόν. Τοῦτο παρετηρήθη πορὰ πολλῶν ἰδίᾳ παρὰ τοῦ Καρκαβίτσα, τελευταῖον δὲ ὁ Μωραῖς γράφων περὶ τοῦ κ. Π. Ζητουνιαῆτι ἀλλ' αἰνιττόμενος τὸν Ψυχάρην ἔλεγεν ὅτι ὅστις θέλει νὰ συγγράφη, ὀφείλει ν' ἀναπνέῃ ἀέρα δονούμενον ὑπὸ τῆς λαλουμένης γλώσσης.

Ὁ κ. Ψυχάρης ἀγνοεῖ τὴν οὐσιώδη διαφορὰν ἐννοίας μετὰ μυελοῦ καὶ μυελῶν· διότι ὁ ἐνικὸς σημαίνει τὸν νοῦν, ὁ δὲ πληθυντικὸς τὸν ἀμφίβολον ὡς πρὸς τὴν ποιότητα νοῦν, τὸν χαλασμένον ἢ χλευαζόμενον. Καίτοι δὲ ἀγαπᾷ νὰ μαγειρεύῃ τὰ μυαλὰ κατὰ χιλίους τρόπους, ἕκαστος βλέπει ὅτι καὶ τὰ μυαλὰ καὶ ὁ τρόπος τοῦ μαγειρεύειν αὐτὰ εἶναι ξένα καὶ ἄσυνήθη εἰς τὸν ἰδικόν μας λαόν. Ὅρθως ἄρα θὰ συμπεράνη ἴτι καὶ ὁ μάγειρος εἶναι ξένος ἢ ἐγένετο τοιοῦτος ἕνεκα μακρᾶς ἀποδημίας. Ὁ Ρωμῖος λέγει π.χ. : «Νὰ μὲ σκοτώσης δὲν φεύγω ἀπ' ἐδῶ». Ὁ κ. Ψυχάρης γράφει : «τὰ **μυαλά** μου νὰ μου τὰ **πατήσης, δικά σου**, μὰ δὲ φέβγω!» Ὁ Χόλβος «**ἔβγαλε τὴ ψυχὴ του**, καὶ τὰ **μυαλά** του, γιὰ νὰ γράψῃ τὸ ποίημα.» ἐνῶ ὁ Ρωμῖος θὰ εἰπῇ : **ἔβγηκε** ἡ ψυχὴ του (ὄχι ἔβγαλε τὴ ψυχὴ του) διὰ νὰ τὸ γράψῃ. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἔξαιρέσει τοῦ Ψυχάρη οὐδεὶς Ρωμῖος ἐσκέφθη ποτὲ ἢ ἐτόλμησε νὰ εἰπῇ ὅτι **ἔβγαλε τὰ μυαλά του** διὰ νὰ γράψῃ τὸ ποίημα, διότι μὲ βγαλμένα μυαλὰ οὔτε γράφεται οὔτε γίνεται τι ἄξιον λόγου. Αἱ φράσεις : «τὰ μυαλά του ἔχουνε μιὰ κάποιον ἀνακρίβεια», «τὰ μυαλά της φωτιά», «ἀναζύμωσε τὰ μυαλά», «ἐγομαχοῦσαν τὰ μυαλά», «τοῦ φωτόλουσε τὰ μυαλά», «σκοτώνει τὰ μυαλά του», «κλόνιζε τὰ μυαλά», καὶ πλήθος ἄλλο τοιούτων ἀποτελοῦν καρκεύματα ἀσυνείθισι, μαρτυροῦντα ὅτι ὁ παρασκευάζων αὐτὰ εἶναι ξένος, σνειθισμένος νὰ μαγειρεύῃ εἰς τὸν τόπον του φωλεᾷς

χειλιδόνων και κρέατα ἀλόγων, βατράχων και ποντικῶν.

Δὲν εἶναι βέβαια Ρωμῶς ὁ γράφων : «Μιὰ φωνὴ θεο-
τρόμερη», «νά μὴ παραπονεῖσαι μὲ τὸ **παραπάνω**», «σοῦ
σπάνει τὰ μοῦτρα ὁ βοριάς», «φοῦσκες τὰ ρουθούνια
του», «μπῆκε σὲ μεγάλο θυμό (γαλλισμός)». «γιὰ πίσω
πίσω περασμένους καιρούς», «νά σου κάνη τὸν καρχικιό-
ξη ποῦ σὲ πεθαίνει», «νά πολύνη (νῶ αὐξήση, νὰ γίνη πολὺ)»,
«εἶσαι πρόσωπο (μεγάλο ὑποκείμενο)» «δὲν ἔδωσε πηρά-
στασι (δὲν ἤθελε νὰ φαίνεται, νὰ δείχνεται)», «ρώτημα τοῦ
Παρισιοῦ τῷ ἄρθρῳ τοῦ Γιαννίρη», βαρέθηκες τὰ **σιωπή-
σια**, «τοῦ φτειάνουν και τέτοια μαγερική (τοῦ μαγειρεύουν
τέτοια)», «σπάει ἡ φλόγα», «ἔκανε λάσπη τὴν . . . (ἔβρισθ)»,
«**κάννει μηχανές** (μηχανεύεται, σοφίζεται)», «νά τὸν προσ-
κυνοῦν **ἀνάσκελα !!**» Ὅλοι προσκυνοῦν **μπροῦμυτι**,
ἐκτὸς τοῦ κ. Ψυχάρη, ὅστις βλέπει ἀνάποδα τὰ πράγμα-
τα ἢ πέρνει ἀνάποδα τὴν ἔννοιαν τῶν λέξεων. Φαίνεται
ὅμως ὅτι ἰδιαζόντως ἀγαπᾷ νὰ συνδέη τῷ ἀνάσκελα μὲ τὴν
ἔννοιαν τοῦ ἀπορεῖν. Τὸ εἶδομεν ἤδη ἀνωτέρω, ἀλλὰ και
ἀλλαγῶ λέγει ὅτι διὰ νὰ ἐκφράσῃ κάποιος ἀπορίαν, **πίπτει
στὸν καναπὲ ἀνάσκελα**, ἐνῶ οἱ Ρωμοὶ τελείως ἀγνοοῦν τὸ
εἶδος αὐτὸ τοῦ ἐκφράζειν ἀπορίαν, ἀρκούμενοι εἴτε ὄρθιοι,
εἴτε καθήμενοι, πρὸς ἔντασιν τῆς ἀπορίας των νῶ ἀνοίγουν τὸ
στόμα και ἐνίοτε τὰς παλάμας, οὐδέποτε ὅμως τὰ σκέλη πρὸς
τὰ ἄνω, ξαπλωνόμενοι εἰς τὸν καναπέν !!

Ὁ λαὸς ξεύρει νὰ **χάφτη τὰ λόγια, ὄχι ὅμως νὰ τὰ πίνη**,
ἐνῶ ὁ κ. Ψυχάρης ἀντιθέτως πρὸς τὴν δημώδη φρασεολο-
γίαν πλάττει ἰδικὴν του, και γράφει στερεοτύπως : «ἔπιναν
τὰ λόγια του, ἔπινε τὰ λογάκια του. **ροῦφα** τὰ λόγια μου
Γιαννοῦλι.» Ἀπομακρυνόμενος δ' ἔτι περαιτέρω ἀπὸ τὸ
γλωσσικὸν συναίσθημα τοῦ λαοῦ ὅστις τὸν φιλομαθῆ παρ-
στᾶ εἰκονικῶς ὅτι **τρῶγει** τὰ βιβλία, γράφει ὅτι και ἰ

βιβλία πίνονται καὶ **ρουφοῦνται** καὶ ἀποτελοῦν μεθυστικὸν ποτόν : «κατάπινε, ρουφοῦσε τὰ βιβλία, μεθοῦσε ! »

Πολλάκις ἀτόπως καὶ ἀκαίρως γίνεται ἡ χρῆσις τῶν δημοδῶν ἐκφράσεων «δός του» «τοῦ κάκου», «τὸ κάτω κάτω» «στὸ βρόντο» καὶ πλείστων ἄλλων λέξεων καὶ φράσεων, κατὰ κόρον ἐπαναλαμβανομένων. Ὅλ' αὐτὰ ἀποτελοῦν μαρτύριον διὰ τὸν ἀναγνώστην ἀλλὰ συνάμα καὶ μαρτύρια ἅτι ὁ συγγραφεὺς καὶ ὁ αἰρεσιάρχης τῆς **σωτήριας ιδέας** δὲν γνωρίζει τὴν ζωντανὴν τοῦ λαοῦ γλῶσσαν, διότι δὲν τὴν γνωρίζει παρὰ διὰ τῶν βιβλίων καὶ τῆς ἀλληλογραφίας καὶ δὲν ἀναπνέει τὸν δονούμενον ἀέρα τῆς ὁμιλουμένης.

Η΄

Εἶνε πολὺ δύσκολος ἡ τέχνη τοῦ λέγειν πολλὰ πράγματα δι' ὀλίγων λέξεων, διότι ἀπαιτεῖται διηνεκῆς κόπος πρὸς ἐκδίωξιν περιττῶν καὶ ἀναρμόστων λέξεων καὶ ιδεῶν, αἰτινες, ὅταν ἰδίως γράφωμεν, ἔρχονται σωρηδὸν ἀλληλωθούμεναι τίς πρώτη νὰ μελανώσῃ τὸν χάρτην. Πρέπει νὰ μάθωμεν πρῶτον νὰ σβύνωμεν πολλὰ τῶν γραφομένων, πρέπει νὰ ἐξοικειωθῶμεν εἰς τοιαύτας συχνὰς θυσίας, ἐχούσας πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ, διὰ νὰ μάθωμεν τὴν τέχνην ἐκείνην.

Εὐκολότερα εἶνε ἡ ἄλλη, τοῦ λέγειν δηλαδὴ ὀλίγα πράγματα διὰ πολλῶν λέξεων. Αὐτὴν ἠκολούθησεν ὁ κ. Ψυχάρης καὶ ἀνεδείχθη ὁ φλυαρώτερος συγγραφεὺς τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἔχει πολλάκις ταυτοσίμους κατὰ σειρὰν λέξεις ἢ φράσεις τρεῖς τέσσαρας καὶ πέντε. «Τὸν νοιωθε, τὸ καταλάβαινε, δὲν ἦταν τρόπος νὰ μὴ τὸ καταλάβῃ, τὸ φώναζαν πιά κ' οἱ δρόμοι». «Μὲ τὰ ἐμπόδια, μὲ τὸν ἀγῶνα, μὲ τὸ γιουροῦσι ποῦ γινότανε, μὲ τὸ κακό...»

«Ἀφτόθελα, μοναχός του, δίχως κανεῖς νὰ τὸν ἀναγκάσῃ» κτλ. Αἱ παλλιλογίαι καὶ τὰ διπλᾶ ταυτόσημα πλημμυροῦν πᾶσαν σελίδα : «φρόνιμος καὶ μὲ γνώση», «κάνεις μπάνιο», «μπαίνεις στὸ λουτρό», κτλ. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ ὕφος παραμάνας, ὅπερ ἐξέλεξεν ὡς ἐπίχαρι τάχα, συντελεῖ θαυμασίως εἰς τὴν ἐξόγκωσιν τῆς φλυαρίας.

Ἄλλ' ὁ μεγαλείτερος συντελεστής τῆς ἀδολεσχίας εἶνε ἀναντιορήτως ὁ ἀκράτητος πόθος τοῦ Ψυχάρη ὅπως γράφων χρησιμοποίησῃ πᾶν ὅτι λεκτικὸν ἢ τυπικὸν ἀπεθισαύρισεν ἐν τῷ ἰδικῷ του Λεξιλογίῳ. Οὕτως ἐξηγεῖται διατί τόση πολυλογία καὶ τόσα ἀνόητα καὶ ἀσυνάρτητα καὶ παιδαριώδη, ἀνάξια ὅλα ἐνὸς σπουδαίου Καθηγητοῦ, παρατάσσονται ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ τοῦ κ. Ψυχάρη. Ἡ λεξιθηρία εἶνε ἀλάνθαστον σημεῖον ἐλλείψεως ἰδιῶν. Ὁ δὲ κ. Ψυχάρης διατελεῖ ὢν μέγας λεξιθήρας, οὐ μόνον διὰ τῶν ἰδίων μελετῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ δικτύου πυκνοῦ ἀλληλογραφίας καταρτίσας ἐν τῷ γραφείῳ του ἐνυδρεῖον λέξεων, ὅπως πράττουσιν οἱ ἰχθυοτρόφοι. Ἐκεῖθεν ἀλιεῦσι τὰς λέξεις του καὶ συγγράφει, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ τὰς παρατάξῃ καὶ ἐπιδείξῃ λεκτικὸν καὶ φραστικὸν πλοῦτον.

Ὁ οὕτω συγγράφων δὲν λέγεται συγγραφεὺς ἀλλὰ **θεματογράφος** καὶ διὰ τοῦτο μᾶς παρουσιάζει κατ' ἀνάγκην «λέξεων μὲν ποταμὸν, νοῦ δὲ σταλαγμὸν», ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι. Πράγματι ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ τῶν λέξεων τοῦ Ψυχάρη αἱ ιδέαι του ἀποτελοῦν σταλαγμούς. Ἴσως ἔνεκα αὐτῆς τῆς πανταχοῦ ἀπλωθείσης ὑγρότητος, ἔγειναν ὅλα **θάλασσα** καὶ τότε δικαίως γράφει ὁ κ. Ψυχάρης ὅτι τὰ λόγια καὶ τὰ βιβλία, ὡς ὕδαρῇ καὶ μὴ στερεά, πίνονται καὶ ρουφοῦνται.

Ἐὰν τὸ ἥμισυ τοῦ Ὀνειρίου τοῦ Γιαννίρη ἐρρίπτετο ἔξω, τὸ βιβλίον θὰ ἐκέρδιζεν, ἀλλὰ θὰ ὑπῆρχε καὶ πάλιν ἀρκετὴ πολυλογία καὶ ταυτολογία, ὥστε νὰ ἐπιβάλλεται καὶ πάλιν ἡ

χύσις τοῦ ἡμίσεως, ἵνα τὸ βιβλίον, ἐλαττούμενον κατ' ὄγκον, βελτιωθῆ γινόμενον ἥττον κακόν. Οὕτω θ' ἀπεδεικνύετο ἡ μεγάλη ἀλήθεια ἢ ἐμφωλεύουσα εἰς τὸ φαινομενικῶς παράδοξον ἀπόφθεγμα τοῦ Ἡσιόδου ὅτι τὸ ἥμισυ εἶνε περισσότερον τοῦ ὅλου (**πλέον εἶναι ἥμισυ παντός**) ἄρα καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ ἡμίσεως εἶνε περισσότερον καὶ καλλίτερον τοῦ ὅλου. Τὸ ἀξίωμα εἶνε ἀληθέστατον καὶ ἰσχύει διὰ τ' ἀρνητικὰ ποσὰ ὡς καὶ διὰ πᾶν ἔργον πλείονας ἔχον κακίας καὶ ἐλάσσονας ἀρετάς.

Καὶ ἡ μὲν φλυαρία ἢ συγγραφικὴ εἶνε κάπως ἰάσιμος διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων διαιρέσεων καὶ ἀφαιρέσεων ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι οἱ συγγραφεῖς ὁμολογοῦν τὴν ἀσθένειάν των· μὴ ὁμολογοῦντες ὅμως ἐκλαμβάνουν πᾶσαν περικοπὴν λέξεων καὶ φράσεων τόσον ὀδυνηράν, ὅσον μίαν χειρουργικὴν ἐπέμβασιν. Ἄλλ' ὅταν τὸ ὕφος εἶνε ἐλεεινόν, τὸ πᾶν εἶνε ἀδιόρθωτον καὶ ἀνίατον καὶ τὸ χεῖριστον, οὔτε πολυμάθεια, οὔτε κρίσις, οὔτε ἰσχυρὰ νοημοσύνη, οὔτε σοφαὶ γνῶμαι ὠφελοῖν ὅπως σωθῆ ἐκ τοῦ γελοίου ὁ γελοῖως γράφων. Τὸ πολὺ θὰ λεχθῆ διὰ τοιοῦτον συγγραφέα ὅτι εἶπεν ὁ Ταιν περὶ τοῦ φιλοσόφου *Maiu de Biran* : «Θὰ ἔχῃ νοῦν ἰσχυρόν, ἀφ' οὗ μὲ τοιοῦτον ὕφος δὲν ἔγεινεν ἠλίθιος».

Μετὰ τὴν ἔναργῆ κατάδειξιν τῶν ριζικῶν ἐλαττωμάτων τοῦ ἔργου καὶ τῶν ἐρριζωμένων συγγραφικῶν κακιῶν τοῦ ἐργάτου, δύναται τις νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ὡς λογοτέχνης ὁ κ. Ψυχάρης κατέχει ἐν τῇ νεοελληνικῇ λογοτεχνίᾳ μίαν τῶν διακεκριμένων . . . τελευταίων θέσεων. Καὶ ἐπειδὴ φαίνεται δύσκολον νὰ γράψῃ κανεὶς χειρότερον βιβλίον τοῦ «Ὀνειρόν τοῦ Γιαννίρη» ἔστω καὶ εἰς μαλλιαρικὸν ἰδίωμα, δὲν ἠπατήθημεν ἰσχυρισθέντες ἐν ἀρχῇ τῆς παρουσίας ἀναλυτικῆς ἐπικρίσεως ὅτι ὁ Ψυχάρης, ὁ διδάσκαλος τῆς αἰρέσεως, ὡς **λογοτέχνης εἶνε ὁ τελευταῖος τῶν μαθητῶν του** καὶ

ὅτι διὰ τὸ συμφέρον τῆς σχολῆς του θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ μὴ ἐφιλοδόξει καὶ δάφνας συγγραφικὰς.

Εἰς τὰ περὶ δόξης πολλὰ φιλοσοφήματά του παρέλειψε νὰ ἐκφέρει μίαν σκέψιν, ἣτις ἔρχεται φυσικωτάτη εἰς τὸν νοῦν παντὸς θέλοντος νὰ φιλοσοφήσῃ ἐπὶ τῶν γραφομένων του. Ἐὰς μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ τὴν διατυπώσωμεν : Ὅστις ποθεῖ νὰ σωρεύσῃ εἰς τὴν κεφαλὴν του ὅλα τὰ εἶδη τῆς δόξης, φυγαδεύει κ' ἐκεῖνα ποῦ ἔχει καὶ μένει μὲ τὴν κεφαλὴν κενὴν πάσης δόξης, ἀλλὰ πλήρη ἀέρος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000020850

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ